

Principy právního státu

Tomáš Veselý

Diplomová práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš VESELÝ**
Studijní program: **N 6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná správa a regionální rozvoj**

Téma práce: **Principy právního státu**

Zásady pro vypracování:

Úvod

I. Teoretická část

- Vysvětlete pojem právní stát.
- Charakterizujte základní principy právního státu.
- Charakterizujte autoritářské a demokratické formy vlády.

II. Praktická část

- Vymezte pojem právní jistota a legitimita.
- Na vzorku obyvatel města Zlína a studentů FAME proveďte dotazníkové šetření k jejich názorům na otázky právních jistot a legitimacy.
- Výsledky dotazníkového šetření porovnejte s celostátním výzkumem Sociologického ústavu AV ČR.

Závěr

Rozsah práce: cca 70
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

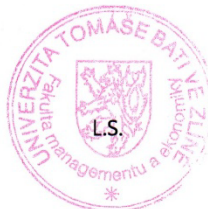
- [1] HARVÁNEK J. a kol. Teorie práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 341 s. ISBN 80-120-1791-0.
[2] KLÍMA K. a kol. Státověda. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 415 s. ISBN 80-86898-98-9.
[3] VEČEŘA, M. URBANOVÁ, M. Sociologie práva. 1. vyd. Plzeň: Čeněk, 2006. 335 s. ISBN 80-86898-72-5.

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc.
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
Datum zadání diplomové práce: 29. března 2010
Termín odevzdání diplomové práce: 3. května 2010

Ve Zlíně dne 29. března 2010

doc. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
děkanka

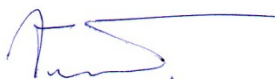
prof. RNDr. René Wokoun, CSc.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 3.5.2010

Tomáš Veselý
.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své diplomové práci, na téma „Principy právního státu“, chci uvést čtenáře do problematiky právního státu a jeho elementárních principů fungování. V teoretické části se věnuji vysvětlení pojmu právní stát, jeho základním podobám, principům a vazbám mezi právním státem a občanem. Ve druhé kapitole teoretické části rozebírám členění demokratických a autoritářských forem vlád. V praktické části se zaměřuji na výzkum důvěry v ústavní instituce České republiky u studentů Fakulty managementu a ekonomiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a u obyvatel města Zlína. Vybrané instituce porovnám s celostátním výzkumem. V poslední kapitole jsem u obyvatel města Zlína provedl výzkum v otázkách právních jistot a spokojenosti života v České republice.

Klíčová slova: právní stát, principy právního státu, demokracie, autoritářství, právní jistota, legitimita

ABSTRACT

In my master thesis on the theme „Principles of a state based on the Rule of Law require“, I want to introduce the reader into the problem of Rule of Law and its elementary principles of function. In the theoretical part I will explain the concept of Rule of Law, its basic forms, principles and relations between Rule of Law and citizen. In the second chapter of the theoretical part I will hold forth on the democratic and authoritarian forms of government. The practical part consists of the research focused on the confidence in the constitutional institutions. This analysis was carried out in the Czech Republic between the students of the Faculty of Management and Economics at the Tomas Bata University and the inhabitants of the city Zlin. Selected institutions will be compared with a national research. In the last chapter the research has been done among the inhabitants of the city Zlin on questions of legal certainty and satisfaction with the life in the Czech Republic.

Keywords: rule of law state, principles of rule of law state, democracy, authoritarian, legal certainty, lawfulness

Chtěl bych s úctou poděkovat svému vedoucímu práce a školiteli, panu *prof. JUDr. PhDr. Miloši Večeřovi, CSc.*, za cenné rady, které mě nasměrovaly k velkému zamyšlení nad samotnou koncepcí celé práce a bez kterých by tato diplomová práce nikdy nevznikla v podobě, jaké je.

Dále bych chtěl poděkovat své přítelkyni a rodině za jejich podporu po celou dobu mého studia na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Obzvláště bych potom chtěl s úctou poděkovat svému zesnulému dědovi, panu **Vlastislavu Korálovi**, bez jehož cenných životních rad bych nikdy neušel trnitou cestu vzdělávání.

Prohlašuji, že odevzdaná tištěná verze diplomové práce a elektronická verze diplomové práce, nahraná do IS/STAG, jsou totožné.

Motto:

„Vzdělání je v životě jediná nezcizitelná věc, které může člověk dosáhnout.“

Vlastislav Korál

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PRÁVNÍ STÁT.....	13
1.1 DEFINICE PRÁVNÍHO STÁTU	13
1.2 ZÁKLADNÍ PODOBY PRÁVNÍHO STÁTU	15
1.2.1 Kontinentálně evropská koncepce právního státu - Rechtsstaat	15
1.2.2 Angloamerická koncepce právního státu - Rule of Law.....	17
1.2.3 Porovnání a souvislosti u koncepce Rechtsstaat a Rule of Law	19
1.3 MODELÝ PRÁVNÍHO STÁTU	19
1.4 VZTAH PRÁVNÍHO STÁTU A OBČANA	20
1.5 VZNIK KONCEPTU PRÁVNÍHO STÁTU.....	24
1.5.1 Liberalismus	25
1.5.2 Přirozenoprávní teorie.....	25
1.5.3 Teorie společenské smlouvy	26
1.5.4 Konstitucionalismus	26
1.5.5 Právní pozitivismus	27
1.6 PRINCIPY PRÁVNÍHO STÁTU	27
1.6.1 Záruky základních práv a svobod.....	28
1.6.2 Ústavnost a zákonnost	28
1.6.3 Právní jistota.....	29
1.6.4 Suverenita lidu.....	29
1.6.5 Dělbá a kontrola moci.....	29
1.6.6 Omezená vláda.	30
1.6.7 Legitimita státní moci.....	30
2 AUTORITÁŘSKÉ A DEMOKRATICKÉ FORMY VLÁDY.....	33
2.1 AUTOKRACIE	33
2.1.1 Totalitarismus.....	35
2.1.2 Fašismus.....	37
2.1.3 Autoritarismus	38
2.2 DEMOKRACIE.....	40
2.2.1 Demokracie přímá	42
2.2.2 Demokracie nepřímá - zastupitelská.....	43
2.3 HISTORICKÝ VÝVOJ KLASIFIKACE FOREM VLÁD.....	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
3 ŠETŘENÍ ÚROVNĚ LEGITIMITY K ÚSTAVNÍM INSTITUCÍM ČESKÉ REPUBLIKY.....	47
3.1 PRÁVNÍ JISTOTA	47
3.2 STRUKTURA RESPONDENTŮ MEZI STUDENTY FAME	48
3.3 STRUKTURA RESPONDENTŮ MEZI OBYVATELI MĚSTA ZLÍNA	49
3.4 ŠETŘENÍ ÚROVNĚ LEGITIMITY K ÚSTAVNÍM ORGÁNŮM ČESKÉ REPUBLIKY U STUDENTŮ FAME.....	52
3.4.1 Důvěra v prezidenta České republiky u studentů FaME	53
3.4.2 Důvěra ve vládu České republiky u studentů FaME	54

3.4.3	Důvěra v parlament České republiky u studentů FaME	56
3.4.4	Důvěra v soudnictví České republiky u studentů FaME	57
3.4.5	Důvěra v místní samosprávy České republiky u studentů FaME	58
3.4.6	Důvěra v armádu České republiky u studentů FaME	59
3.5	ŠETŘENÍ ÚROVNĚ LEGITIMITY K ÚSTAVNÍM ORGÁNŮM ČESKÉ REPUBLIKY U OBYVATEL MĚSTA ZLÍNA	61
3.5.1	Důvěra v prezidenta České republiky u obyvatel města Zlína.....	61
3.5.2	Důvěra ve vládu České republiky u obyvatel města Zlína	62
3.5.3	Důvěra v parlament České republiky u obyvatel města Zlína	64
3.5.4	Důvěra v soudnictví České republiky u obyvatel města Zlína.....	65
3.5.5	Důvěra v místní samosprávy České republiky u obyvatel města Zlína.....	66
3.5.6	Důvěra v armádu České republiky u obyvatel města Zlína	67
3.6	DEMOKRATICKÝ NEBO NEDEMOKRATICKÝ PŘÍSTUP POLITICKÉHO REŽIMU V ČESKÉ REPUBLICĚ	69
3.6.1	Demokratický nebo nedemokratický přístup politického režimu v České republice – názor studentů FaME	69
3.6.2	Demokratický nebo nedemokratický přístup politického režimu v České republice – názor obyvatel města Zlína.....	70
4	ŠETŘENÍ PRÁVNÍ JISTOTY V ČESKÉ REPUBLICĚ	71
4.1	POSTOJE RESPONDENTŮ V OTÁZKÁCH PRÁVNÍCH JISTOT	71
4.1.1	Porovnání života dnes a před rokem 1989	71
4.1.2	Porovnání právní jistoty dnes a před rokem 1989.....	72
4.1.3	Osobní setkání s nevhodným výkonem státní moci	74
	ZÁVĚR	75
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
	SEZNAM GRAFŮ.....	80
	SEZNAM PŘÍLOH.....	81

ÚVOD

Mým hlavním záměrem při psaní této diplomové práce, na téma „Principy právního státu“, je seznámit čtenáře se základní problematikou právního státu. V první kapitole teoretické části rozeberu základní informace o právním státě a budu se věnovat základním koncepcím Rule of Law a Rechtsstaat, které jsou ve vývoji podoby právního státu zcela zásadní. V další části rozeberu modely právního státu. Vzhledem k tomu, že pro jakoukoliv státní koncepci jsou základním prvkem obyvatelé státu, rozeberu v další části první kapitoly vztah mezi právním státem a občanem a to včetně případů, do jaké míry občan sehrává svou zásadní roli ve fungování státu. Vnímáním nuancí při posuzování vztahů mezi občanem, státem a právem, rozeberu v další kapitole koncepty právního státu. V závěru první kapitoly teoretické části rozeberu základní principy právního státu, kde jsem rovněž podrobně vysvětlil pojmy právní jistota a legitimita, jejichž výzkumem se budu v praktické části zabývat.

Ve druhé kapitole teoretické části rozeberu demokratické a autoritářské formy vlád. Vysvětlím zde, proč a jak fungují autoritářské režimy, proč měly v dřívějších dobách úspěch a také se budu podrobně věnovat pojmu demokracie, který je v této práci stěžejní.

V praktické části práce se budu věnovat výzkumu míry důvěry respondentů ke státním orgánům České republiky. Výzkum poukáže na míru legitimacy respondentů k ústavním institucím České republiky. Výzkum provedu metodou dotazníkového šetření a terénním sběrem dat. Jako cílovou skupinu respondentů jsem si vybral náhodně vybrané obyvatele města Zlína a náhodně vybrané studenty Fakulty managementu a ekonomiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. V otázkách míry legitimacy k ústavním orgánům České republiky bude provedeno porovnání s celostátním výzkumem provedeným Sociologickým ústavem Akademie věd ČR.

Kromě otázek, zaměřených k vyslovení úrovně legitimacy k ústavním institucím, budu zkoumat, jak vnímají obyvatelé města Zlína své právní jistoty a míru spokojenosti se životem. Záměrem těchto otázek je ve výzkumu dostat odpověď, zda je demokratická forma vlády pro respondenty ideální, nebo naopak, zda nedemokratická forma vlády je z hlediska právní jistoty a spokojenosti se životem lepší variantou. V závěru výzkumu budu zjišťovat, zda se respondenti osobně setkali s nespravedlivým výkonem státní moci vůči jejich osobě. Výzkumem chci poukázat na míru důvěry ve státní instituce a na postoj demokracie v ná-

zorech studentů Fakulty managementu a ekonomiky na Univerzitě Tomáš Bati ve Zlíně a mezi občany města Zlína, které vyplynou z provedeného výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PRÁVNÍ STÁT

Vymezení pojmu právní stát a objasnění jeho pojetí ve vědeckém vymezení není nikterak jednoduchý úkol. O právním státě, a jemu obdobným kategoriím v angloamerické právní kultuře, můžeme konstatovat to, že vymezení, kterým disponuje, tvoří stále platný základ pojetí právního státu a jemu obdobných kategorií. Položím-li si nyní otázku, čím je vlastně právní stát smysluplný a co tvoří jeho základ, zjistíme, že u kategorií právního státu, v překladu také Rechtsstaat, État de Droit, Stato di diritto Estado de derecho, Rule of Law, a u sociálně právního státu, legitimacy, principu panství práva (State According to Law a Due Process of Law), jsou to cíle vystihnout vztah člověka, občana a státu.

Právní stát a jemu obdobné kategorie jsou teď od počátku svého vzniku až do současnosti nedílnou součástí demokracie v oblasti státu a při posuzování stupně dokonalosti nebo nedokonalosti se musí pohlížet na stupeň úrovně demokracie. Wiston Churchill o demokracii řekl:

„Demokracie je nejhorší forma vlády s výjimkou těch, které byly čas od času vyzkoušeny.“

V současném právním státě však zdaleka nejde pouze o zákonnost ve směru dodržování právních předpisů občany, organizacemi a státními orgány, ale především o vyjádření svobody občana. Proto tedy v právním státě funguje, že je občanovi dovoleno vše, co mu není právem zakázáno, přičemž tímto právem se míní zcela jednoznačně, pokud jde o základní práva a svobody občana právo stanovené v ústavě a zákonech popřípadě podle povahy věci pouze v ústavě, nikoliv právními předpisy nižší právní síly.

Podívám-li se na právní stát ze sociologického hlediska, potom jako právní stát vnímáme takový stát, který je součástí demokratického společenství států současného světa. Proto právní stát není vázán pouze svými zákony a ústavou, ale rovněž obecně závaznými normami mezinárodního práva, těmi normami mezinárodního práva, které sám uzná, jakož i obecně uznávanými demokratickými právními principy.[3]

1.1 Definice právního státu

Definicí právního státu je několik a skládají se z mnoha různých prvků. Jako základní definici je právní stát takovým státem, který je vázán svým právem a to včetně mezinárodních

závazků, které přijal. Právní stát je také založen na autonomii i odpovědnosti každého člověka za svůj osud a také na demokratických principech fungování společnosti.

Obsah pojmu právní stát je výsledkem dějinného vývoje chování vzájemného působení člověka, společnosti, státu a práva, od starověku až přes, přes epochy sociálních revolucí v 16. až 19. století až po současnost. Rostoucí význam přitom byl a je přisuzován procesům socializace, emancipace a zvyšování politické aktivity lidí, vyúsťujícím v životní dynamiku moderní občanské společnosti.[8]

Za charakteristické znaky právního státu jsou považovány:

- **Suverenita lidu** – tento princip vyjadřuje nadřazenost občana nad státem v podobě ústavního kodexu lidských práv a občanských svobod, které jsou zabezpečené volebním a ostatním zákonodárstvím, zakotvujícím účast občanů jak na tvorbě, tak na provádění státní politiky a to suverenitou parlamentu v legislativní činnosti a garancemi práv menšin.
- **Dělbá moci** – tento princip vyjadřuje nezávislost vzniku a působení moci legislativní, exekutivní a soudní, doplněný systémem vzájemných brzd a garancí.
- **Omezená vláda** – tento princip funguje na existenci limitů a ústavních garancí státních regulativních zásahů.
- **Vázanost státu právem**, tzn. ústavou, zákony, obecně závaznými akty mezinárodního práva, mezinárodními právními akty, které stát sám uznal a obecně závaznými demokratickými principy (pluralismus, spravedlnost právní jistota, konsensus, legitimita aj.).
- **Soudní záruky působení právního státu** a to nezávislými obecnými, ústavními a správními soudy.

Vedle vázanosti státu a každého občana právem je znakem právního státu zásada, že **dovoleno je vše, co není zakázáno**, což se vztahuje je na občany, nikoliv na ostatní orgány. Procesně právním znakem právního státu je zásada **due process of law** - zachování řádného právního postupu. Předpokladem fungování právního státu je legitimní vláda a důsledné respektování postavení občanů jako suverénních jedinců a výchozích součástí politického systému.[8]

Vnímání právního státu popsal Johann Caspar Bluntschli, v díle Všeobecná státověda, jako:

- Instituci, která poskytuje ochranu práv jednotlivcům. Hrozí zde však, že celé veřejné právo se potom transformuje na pouhý nástroj soukromého práva.
- Stát, který musí organizovat práva společnosti a souběžně se musí starat o uznání individuálních práv – přehlíží se zde nejdůležitější státní činnosti, kterými jsou starostlivost o materiální prospěch a duchovní pozdvihnutí.
- Stát, který má prakticky podporovat veřejné blaho, ale může vyvíjet formální nátlak pouze v míře, jakou mu stanoví definitivní právo.
- Něco, co popírá náboženský základ státu a potvrzuje jeho lidský základ a lidské hranice.
- Něco, co značí odpor vůči absolutní autoritě, jež bývá spjatá s policejním zasahováním a obhajuje tvrzení, že občané se musí účastnit ve věcech veřejných. [4]

1.2 Základní podoby právního státu

Doktrína právního státu se od středověku vyvíjela ve dvou vývojových liniích korespondujících obdobným liniím a to v podobě evropské a americké právní kultury. Diference kontinentálně evropského právního státu a jeho anglosaského protějšku je především v rozdílném vývoji ve společenských a politických dimenzích státu a společnosti. Rozdílně se také vyvíjela kontinuita právního řádu v souvislostech navazující na rozdílné právní kultury.[9]

1.2.1 Kontinentálně evropská koncepce právního státu - Rechtsstaat

Kontinentální koncepce právního státu navazuje na ideály osvícenství a Velké francouzské revoluce. Deklarace práv člověka a občana, vydané roku 1789, která vzešla právě z francouzské revoluce, pojednává o tom, že se lidé rodí a zůstávají svobodní a rovni ve svých právech. Deklarace dále specifikovala základní přirozená práva člověka. Jsou to svoboda, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útlaku. Proto dostal ideál právního státu tak silný politický aspekt. Vlastní teorie kontinentálního právního státu pak navazuje na kon-

cepci právního státu, která byla vytvořena německými právními pozitivisty v polovině 19. století v podobě Rechtsstaatu. [9]

Filozofický základ konceptu právního státu propracoval už dříve německý filozof Immanuel Kant. Kant však přímo termín právní stát nepoužíval. Výchozím bodem Kantových úvah o právu se tak stal dualismus práva pozitivního a přirozeného. Pozitivní právo považuje za historické, změnám podléhající právo, které vyplývá z vůle zákonodárce. Naproti tomu přirozené právo je právem apriorním, které změnám nepodléhá. Obě práva je třeba postupně uvést do souladu, což je úkol jurisprudence. Kant při úvahách vycházel z teorie společenské smlouvy, jež představuje zdroj práva a je aktem, jímž se konstituuje stát. Stát vystupuje jako garant svobody - základního přirozeného práva každého, kdo rozvíjí v občanské společnosti svoje přirozené vlohy. Jeho funkcí je ochrana právního řádu, jeho uskutečňování a jedinou povinností právního státu je zabezpečení právní jistoty každého jednotlivce, kdy státní moc a její výkon jsou důsledně vázány zákonem. Základní myšlenkou koncepce právního státu poloviny 19. století formulované liberálně naladěnými německými právními pozitivisty jakými jsou Robert von Mohl nebo Rudolf von Gneist je idea, že státní moc a její výkon musejí být důsledně vázány právem (zásada legality). Nepřípustné je zasahování státu do života jedince. Státní moc může být vykonávána pouze na základě zákona a to v jeho mezích. Základním pramenem práva je zákon a to v podobě všeobecně závazného normativního právního aktu. Německá koncepce právního státu byla reakcí na německé politické poměry. Kladla důraz na zákonnost státní moci jako protiklad k postupu feudálního státu, zvláště v jeho absolutistické podobě, představovala právní stát jako anti-tezi policejního státu. Liberální akcent německé koncepce právního státu narazil na kritiku zejména ve Francii, kde objektivní vývoj probíhal spíše na bázi centralizace státního aparátu a růstu administrativy. [9]

Idea právního státu našla v 19. století postupně své vyjádření v právních kodifikacích, jež v právní podobě zakotvily do katalogů základních lidských práv a svobod, zvláště občanská a politická práva, a pozitivně právního vyjádření se dočkaly i základní principy právního státu. Idea právního státu tím jakoby ztratila začátkem 20. století svoji aktuálnost a středové místo v právním a politickém myšlení a její vliv a význam výrazně zeslábl. Přispěl k tomu i posun části právní vědy ve směru krajního právního pozitivismu, reprezentovaného zejména ryzí naukou právní. Její hlavní představitel Hans Kelsen velmi pregnantně vystihl pohled radikálního právního pozitivismu na tematiku právního státu ve své Ryzí nauce právní tvrzením, že pokus legitimovat stát jako "právní" stát je naprosto pochybený, poně-

vadž každý stát musí být právním státem. Stejně názory zastával i František Weyr, představitel Brněnské normativní právní školy. [9]

Po 2. světové válce se značně změnila situace, protože se pojem právního státu začal výrazně objevovat v právním i politickém myšlení s nebývalou silou. Lze říct, že dochází k renesanci myšlenek a ideálů právního státu v reakci na totalitární politické systémy nacistického a komunistického typu. Pojem právního státu se stal současně pojmem pozitivně právním, protože je výslovně uveden v ústavách řady evropských států, včetně naší Ústavy:

„Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický stát. (čl. 1)“

Pro kontinentální právní stát se obecně vžil pojem, který je slovním ekvivalentem původního německého termínu „Rechtsstaat“, zavedeného německými právními pozitivisty v 19. století. Doslovným překladem tohoto německého termínu vznikly pak pojmy užívané i v jiných jazycích, např. v češtině „právní stát“ nebo ve francouzštině „etat de droit“. Pojem Rechtsstaat je terminus technicus pro kontinentální podobu právního státu. [9]

1.2.2 Angloamerická koncepce právního státu - Rule of Law

Anglosaská doktrína právního státu se vytvářela v atmosféře odlišné právní kultury a rozdílného vývoje politického systému. Při jejím formování sehrál významnou roli zejména angloamerický liberalismus, jež zdůvodňoval liberálně pojmávaný ideál svobody a minimálního státu. Oproti kontinentálnímu právnímu státu přináležejí významné místo soudům a soudcovské tvorbě práva. Slouží jako hypertrofie centralizace a absolutizace státní moci. Z důvodu těchto rozdílů se v anglosaské právní kultuře prosadil od kontinentálního modelu odlišný koncept právního státu, pro něhož se nevžil anglický ekvivalent termínu Rechtsstaat, ale označení, tj. vláda práva (zákona). Proto se termín „Rule of Law“ obecně překládá jako pojem právní stát. Anglický termín „Law“ znamená současně právo i zákon a angličtina tedy tyto dva pojmy zřetelně nerozlišuje, tak jak je tomu v češtině, nebo kupř. v latině (ius v. lex), němčině (Recht v. Gesetz) či francouzštině (droit v. loi). S ohledem na strukturu pramenů práva anglosaského práva common law je vhodné při doslovném překladu překládat termín „Rule of Law“ jako vláda práva na místo vláda zákona.

Angloamerická koncepce právního státu je vyjádřením nejen formálního principu stanovícího, že veškeré zasahování orgánů státu do života občanů a společnosti se může realizovat

pouze v souladu s právem, tedy s dodržáním zásady legality, ale výrazně i ideje minimálního státu a požadavku na demokratický způsob vlády a určitý materiální obsah práva. Koncepce Rule of Law je historicky podstatně starší verzí právního státu než je kontinentální Rechtsstaat a vyvíjela se odlišně. [9]

Základní myšlenky angloamerického právního státu, tak jak je načrtl již významný britský právník Albert V. Dicey koncem 19. století, lze vyjádřit těmito zásadami:

„Nikdo nemůže být zbaven života, svobody nebo majetku pokud neporušil právní normu a tato skutečnost nebyla kvalifikována v řádném soudním procesu.“

„Nikdo nemůže být postaven nad zákon, nad zákonem nestojí zejména státní moc; každý člověk je vždy subjektem práva a právní stát je vládou práva, nikoliv lidí.“ [7]

Diference mezi koncepcemi právního státu se však vyvíjejí a v důsledku tohoto procesu se také zmenšuje jejich vzájemného ovlivňování. V současné době jejich komparace při určitém nadhledu pohledu neshledá takové rozdíly, které by bránily uvažovat o těchto dvou koncepcích jako podobných či rovnocenných. Angloamerický právní systém s jeho precedenty a právními obyčejí jako prameny práva má nicméně blíže k představě vlády práva, které je nad státem a kterým je stát vázán. Lze si u něho snadněji představit, že právo není arbitrárně vnučováno státem, ale vytváří se jakoby mimo stát, a to jak u právních obyčejů, tak u precedentů. Projevuje se výsledkem dlouhodobého a spontánně se formujícího masového chování, které pak stát jen uznává, individuálně aplikuje a případně i vynucuje. Precedenty jsou sice výsledkem činnosti státních orgánů, ale vznikají v procesu individuálního rozhodování nezávislých soudů, nikoli jako generálně vyjádřená vůle orgánu ztělesňujícího státní suverenitu.

Angloamerická koncepce právního státu je už od svého vzniku spojena se zdůrazněním role nezávislého soudce. Úkolem takového soudce je poskytovat ve svém rozhodování ochranu právům, stanovit povinnosti a ukládat právní sankce. Dále se podílí na tvorbě práva a přezkoumává zákonnost postupů u státních orgánů. Tento významný procesně právní znak právního státu našel své vyjádření v doktríně „Due Process of Law“, který vyjadřuje právo na spravedlivý proces. Zmíněný stěžejní procesně právní princip, který tvoří součást anglosaské koncepce právního státu, vyjádřila již Magna Charta Liber-

tatum z roku 1215. Tento princip našel svůj výraz i v pátém dodatku Ústavy USA stanovícím, že žádná osoba nemůže být zbavena života, svobody nebo majetku bez řádného soudního procesu. Neoddělitelné spojení anglosaské koncepce právního státu s právem na spravedlivý proces (due process of law) je zdůrazňováno zejména v americké právní teorii a praxi, je však součástí i anglické tradice. Princip due process of law nesmíme vnímat pouze pohledem povinného respektování procesně právní stránky soudního nebo správního procesu. Je třeba zohlednit též garanci hmotného práva právních subjektů, zakládajících především v ochraně svobody před nekontrolovaným postupem státních orgánů. Právo na spravedlivý proces tedy není jen procesním právem. Má rovněž úzký vztah k principu panství práva. [9]

1.2.3 Porovnání a souvislosti u koncepce Rechtsstaat a Rule of Law

V historickém hledisku byl nejprve vznikl koncept Rule of Law v Anglii a až později vznikl koncept Rechtsstaat v Německu. Pokud porovnáme vývoj jednotlivých principů a znaků, zaznamenáváme zde časové posuny a to u vývoje Rule of Law, kde se nejprve v průběhu několika století vyvíjel praxí fungováním anglických soudů. Odtud tedy pochází kořeny soudní tvorby práva, principu nezávislé soudní moci a práva na spravedlivý proces. Dále se Rule of Law vyvíjel napříč bojem mezi panovníkem a parlamentem. Odtud poté pochází koncepce dělby moci ve státě a vzájemné brzdy a kontrola.

Rechtstaat se vyvíjel v Německu po dvě stě let. Boj o něj se odvíjel mezi teorií a praxí a proti režimu policejního státu. Alexander Bröstl uvádí, že oba pojmy souvisí spolu nejen s formálními znaky, ale taktéž vyžadují jejich přítomnost a zaručenost v praxi jednotlivého státu. Rozdíly mezi nimi, podle toho, jak jsou zakotvené v moderních demokratických státech, nejsou natolik významné, aby se nedalo o koncepcích Rule of Law a Rechtsstaat uvažovat jako o podobných. [4]

1.3 Modely právního státu

V rámci dvou základních verzí právního státu odpovídajících dvěma hlavním typům právních kultur lze mezi právními státy vydělit i specifické modely (varianty) právního státu, založené na určité širší teoretické orientaci právního státu. V recentní státovědě a právní vědě se zpravidla vydělují tyto základní modely právního státu:

- Liberální právní stát. Anglosaská koncepce právního státu je výrazem především liberálního právního státu garantujícího principiálně neohraničenou svobodu jedince při ohraničeném výkonu státní moci. Úkolem liberálního právního státu je tedy především zakotvení a garance základních práv a svobod jednotlivce, ohraničujících sféru jeho svobody a autonomie na státu, současně s vymezením omezeného rozsahu výkonu státní moci vázaného právem. V oblasti nejen soukromého, ale i veřejného života pak předpokládá minimální zásahy státu do života společnosti a jednotlivých právních subjektů. [9]
- Materiální právní stát. Klade důraz na skutečnost, že platné (pozitivní) právo, na jehož suverenitě je právní stát budován, zosobňuje určitý hodnotový řád, vycházející zejména z přirozenoprávních nebo morálních kategorií. [9]
- Sociální právní stát. Jde o takový právní stát, který na rozdíl od liberálního právního státu cíleně ingeruje i do oblastí, které byly dříve soukromou doménou, s cílem zajistit garantovaná sociální práva občana a vytvořit tak sféru sociálního bezpečí (sociální důstojnosti) chránící před sociálními riziky a uspokojující sociální potřeby jedince (např. v oblasti zdravotní péče). Stát zde tedy iniciativně zasahuje do života občanů prostřednictvím státní administrativy a pečuje o zajištění sociálních potřeb občanů. Sociální právní stát dnes nalézá i pozitivně právní zakotvení v ústavách řady demokratických států, např. ho výslovně deklaruje ústava SRN.[9]
- Demokratický právní stát. Někdy se vyděluje jako další samostatný model (A. Bröstl), a to jako stát s ústavou založenou na demokracii a základních právech, vyznačující se i aktivní a nezávislou občanskou společností. Někteří autoři však správně označují demokratičnost již za pojmový znak právního státu. [9]

Výše uvedené modely právních států nejsou vyděleny podle jediného kritéria a proto je nelze stavět alternativně, ale spíše komplementárně. Z historického pohledu je lze vývojově řadit od liberálního právního státu po sociální právní stát. [9]

1.4 Vztah právního státu a občana

Vztah státu a občana, který je na rozdíl od pojmu zákonnosti obsažený v pojmu právního státu, zdaleka ovšem v relaci stát a občan nevyovídá pouze to, že občanu je dovoleno vše, co stát ústavou nebo zákonem nezakazuje. Rovněž neobyčejně významnou složkou je zde

také právě to, co stát občanu zakazuje, respektive co a jakými cestami postihne občana při porušení tohoto zákazu.

Proto právní stát má z takového pohledu ve vztahu k právům a svobodám občanů dvě tváře. Jedna tvář vyjadřuje, že jedině na základě práva formulovaného v ústavě a zákonech je možné do práv a svobod občanů v zákonem odůvodněných případech zasahovat, zatímco druhá vyjadřuje, že těmto právním zásahům bude zároveň podle zásady přiměřenosti klást limity tomu směru, aby nenarušily samotný obsah těchto práv a svobod, bez něhož by se stala pouhou nefunkční kulisou. [3]

Při konfrontaci právního státu a občan je třeba vymezit taktéž pojem státní občanství. Státní občanství lze z obecného hlediska definovat jako časově trvalý, místně neomezený právní vztah či právní závazek fyzické osoby a státu, který je proti vůli fyzické osoby zpravidla nezrušitelný, na jehož základě vznikají jeho subjektům vzájemná práva a povinnosti, spočívající zejména v právu fyzické osoby na ochranu ze strany státu na jeho území i mimo ně, v právu pobytu na jeho území a na právu účasti na jeho správě veřejných záležitostí. Povinností občana je především věrnost státu, závazek k jeho obraně, výkon určitých funkcí, ke kterým je povolán, a dodržování právních předpisů státu i mimo jeho území. Konkrétní obsah státního občanství je určen zákonodárstvím jednotlivého svrchovaného státu. Je výsostným právem státu určovat podmínky, za kterých se nabývá a pozbývá státní občanství. Proto úprava státního občanství může být obsažena ve vnitrostátních právních předpisech i ve dvoustranných i vícestranných mezinárodních smlouvách. Institut státního občanství je pojmově spjat s existencí státu - demokratická státní moc je legitimována svými občany. Státní občanství lze nabýt buďto narozením, osvojením, určením otcovství, nalezením, prohlášením nebo udělením. Rovněž lze státního občanství pozbýt a to prohlášením nebo nabytím cizího občanství [8]

Při oprávněných zásazích státu do práv a svobod občanů je třeba zvláště zdůrazňovat onu zásadu přiměřenosti těchto zásahů. Zde velmi často vyvstávají vážné problémy, které jsme z doby nedávno minulé velmi dobře znali z totalitních režimů. Velkou pomůckou je v tomto kontextu zavedení interpretačních doktrín Nejvyššího soudu USA, které byly zejména od padesátých let tohoto století sledovány ústavně soudní judikaturou předních západoevropských zemí. Jde o tzv.

„preferred position doctrine“

upřednostňující zásadně lidská práva při střetu se státní mocí a doktrínu „zjevného a bezprostředního nebezpečí“ umožňující státním orgánům pouze při splnění této podmínky zasáhnout proti těm, kdo narušují realizaci svých práv bezpečnost státu, životy a majetek spoluobčanů, respektive jiné hodnoty. [3]

Požadavek přiměřenosti státních zásahů a právní sankce vůči občanům úzce souvisí s dalším atributem právního státu, jímž je přiměřená právní regulace. Zde je třeba vzít v potaz, že stát musí vzít řešení preference člověka, občana a občanské společnosti před státem a to v jakýchkoliv právních otázkách.

A zde se dostáváme především z hlediska sociologicko-právního k úzké souvislosti principu právního státu s principem omezené vlády. Princip omezené vlády je základním principem ústavních aktů raných demokracií, zejména americké. Znamená pro ni základní bariéry pro státní moc ve všech oblastech života společnosti, zejména však ve sféře základních občanských práv. I když ústavní úpravy mají v tomto směru specifický navzájem odlišný charakter.

Z principu omezené vlády, který je zejména z hlediska aplikace principu právního stát v praxi nesmírně významný, tak nedílně vyplývá, že státní moc je lidsky, občansky a tedy i ústavně legitimována zasahovat regulačně pouze tam a tehdy kde by koneckonců byla ohrožena kvalita demokracie, především práva a svobody člověka a občana. Jedině v tomto smyslu je třeba také chápat jednu z více než 200 let starých premis právního státu, která si zaslouží sociologického výzkumu pomocí sociálních indikátorů, podle níž je právní stát vládou práva a nikoliv vládou lidí.

Vstup lidského faktoru do života práva je dar v činnosti aplikační, ve kterém můžeme například diferencovat vstup člověka tím, že vytváří na základě práva rozhodnutí a dále potom, když toto rozhodnutí realizuje. Odlišný je zpravidla vztah k právu toho, kdo o právech jiného rozhoduje, než toho, o jehož právech je rozhodováno. Tatáž diference nastává v další aplikační fázi, kdy někdo k rozhodnutí donucuje a jiný rozhodnutí plní, a to opět buď dobrovolně či z určitého donucení.

V ideálním právním státě by měl být orgán přijímající právní normu vždy ve své činnosti v plném souladu s principy právního státu, stejně tak jako orgány právo aplikující. Ve všech těchto případech jde o činnost lidskou, čili o prvky vlády lidí smíšenou ideálem ústící ve vládu práva.

Právní stát v činnosti, tedy nikdy není a ani nemůže být čistou vládou práva, ale je vždy zčásti vládou lidí, byť na základě práva (ovšem opět lidmi přijatého). Jako znaky právního státu v činnosti musí být zkoumání takových principů a jevů v každodenní politické a státní činnosti jako je dělba moci zamezující jedné státní moci ovlivňovat a narušovat moc druhou. Zde z hlediska praxe musíme konstatovat, že i v sebelépe fungujícím systému dělby moci neboli o přijatelné míře vzájemného ovlivňování, než neovlivňování vůbec. Ona čistá dělba moci ani bez systému brzd a vyvažování (checks and balances) nemůže existovat

Daleko však důležitější než princip dělby moci, princip omezené vlády, princip suverenity lidu a princip pluralismu je onen

„princip konsensu“,

tj. vnitřní akceptace konkrétního člověka a občana daného ústavního systému, demokracie a právního řádu, což také můžeme nazvat ze sociologického hlediska stupněm projevu a zároveň akceptace politické a právní kultury. Taktéž zde vystupuje rozmanitost života práva a právního státu v různých zemích nejvýrazněji do popředí, byť by jejich formy byly navzájem velmi obdobné

Právní stát při své činnosti může být pouze právním státem konsensuálním, kodifikovaným v myslí občana, který realizuje právo v činnosti státního orgánu, ale také občana, který přijímá rozhodnutí a chová se dle stanoveného práva. Při posuzování chování nesouladného s právem je třeba rozlišovat mezi „normálním“ stupněm patologičnosti lidského chování z hlediska kvality právního státu. Jako příklad patologičnosti chování uveďme kriminalitu. Ta může být projevem určitého procenta patologicky jednajících jednotlivců, kteří pro své deformace budou patologicky jednat vždy. Jinou situací je, pokud občan volí takovýto způsob projevu pro jeho vnitřní nesouhlas se společností a jejím hodnotovým katalogem. Podobnou situaci můžeme sledovat u voleb. Volební kampaň může probíhat za demokratických podmínek nebo bude doprovázena jevy, které nemají s demokracií nic společného a vážně narušují volební právo. Pro demokratické volby by měl svobodný rámec vytvářet nejen stát, ale celá občanská společnost, která je především odpovědná za demokratické prostředí. [3]

1.5 Vznik konceptu právního státu

Koncept právního státu se ukazuje jako způsob řešení vztahu státu a práva, vztahů mezi občanem a státem a mezi občanskou a politickou společností. Všechny zmíněné vztahy nejsou „produkty“ moderního státu. Již ve starověku totiž byla myšlenka právního státu součástí právního a sociálně politického myšlení. Dělo se tak, protože koncepty státní moci byly založeny na vládě zákona a zákonnosti. Státní moci se navíc samy sebe omezují a staví se před nepřekonatelné limity, z čehož vyplývá vázanost tehdejších vládců právem. Podkladem pro tento názor byly myšlenky řeckých naturalistů o všeobecné vládě zákonů, které si vykládali jako nezbytnou součást přírody a k nimž se musí podříditi jak panovníci, tak i bohové.[9]

K těmto myšlenkám postupně navázala teorie přirozeného práva, která vycházela z duality práva pozitivního a přirozeného, kde podle Aristotela přirozené právo vyjadřuje přirozený řád, jehož vyjádřením je právo pozitivní. Prim nad státem drží platné právo, které opět vychází z práva přirozeného. Nejlépe a nejdůležitěji vyjádřil myšlenku vázanosti státu právem Platón ve svém díle *Zákony*, kde konstatoval, že zákon je neomezeným pánem nad vládci a vládci jsou jen poslušnými poddanými ve službách zákona. Další stěžejním zdůrazněním je zmínka v Aristotelově díle *Etika Nikomachova* a to částí: „...proto nenecháme vládnouti člověka nýbrž zákon, poněvadž člověk vládne ve svůj prospěch a stává se tyranem“. Zde je zdůraznění spravedlivých zákonů jako elementární částí státnosti. Budu-li chtít ucelit nejdůležitější úvahy a myšlenkové koncepty antických myslitelů o vázanosti státu právem, pak podle Cicerona stát představuje k výrazu veřejného zájmu jeho svobodných členů také organizačně právní zařízení, nebo-li právní pořádek. Veškeré úvahy, myšlenkové koncepty o vázanosti státu právem a ideje přirozeného práva sehrály významnou funkci při pozdějším formulování ideje právního státu. [9]

Za moment vzniku ideje právního státu a jeho prosazování je třeba spojovat s předrevolučním osvícenským obdobím. V tomto období probíhaly přípravy antifeudálních revolucí. Docházelo tedy k tvorbě konceptu člověka – občana s jeho

„nezcizitelnými a neomezitelnými lidskými právy a základními svobodami“

Dělo se tak oproti právnímu partikularismu a stavovsky chápanému právu a svobodě. Novodobou koncepcí právního státu spojujeme s obdobím 19. a 20. století díky střetávání myšlenek novodobých myšlenkových směrů. [9]

1.5.1 Liberalismus

Formování právního státu bylo vyústěním reakce na absolutistický feudální stát. Obzvláště potom ve formě absolutistické monarchie nebo policejního státu. Představa právní státnosti v před buržoazním revolučním období byla výrazně antifeudální a antiklerikální. Dále také poukázala na fakt, že státní moc je třeba omezit v souladu s požadavky politického liberalismu, jehož cílem bylo pochopení státu, který má omezenou ingerenci do veřejného a soukromého života občanů. Proto má mít právní stát charakter, který nejlépe vystihuje pojem minimální stát – stát jako noční hlídač, jež se omezuje na garanci lidských práv a základních svobod a na dohlížení dodržování pravidel fungování svobodného trhu. Vliv liberálních principů se projevil zvláště silně v anglosaské verzi právního státu, promítl se však i v kontinentální variantě právního státu, zvláště po 2. světové válce. [7]

1.5.2 Přírozenoprávní teorie

Myšlenky této teorie jsou základním prvkem koncepce teorie právního státu jako takového. Jde především o sofistickou myšlenku, která pojednává o tom, že lidská práva a základní svobody přináležejí člověku zcela nezávisle na pozitivním právu. Pozitivní právo vychází z práva přirozeného. Jsou to práva a svobody, které se zakládají na lidské přirozenosti. Jejich základní charakteristikami jsou:

- nezadatelnost - jsou zde nezávisle na státní moci a stát je musí pozitivovat,
- nezcizitelnost - jejich nositel se jich nemůže vzdát nebo je přenést na někoho jiného,
- nezrušitelnost - nelze je zrušit žádným aktem státní moci,
- nepromlčitelnost - náleží člověku bez ohledu na běh času.

Podstatným atributem přirozeného práva je, že náleží každému. Je zcela nepodstatné, k jakému státnímu příslušenství kdo patří, nebo jak významné je jeho společenské postavení. Úkolem právního státu je tedy zabezpečit funkčnost státu tak, aby byly zakotveny a naplňovány práva a svobody člověka ve stanoveném právním řádu. Kontrolní a dozorní funkce státu musí být dodržena a veškeré zasahování orgánů veřejné moci nebo jiných právních subjektů, nesmí být v rozporu se zákonem.

Myšlenka přirozených a nezávislých práv a svobod na státu pochází již z Antiky a byla výrazně aktualizována a posílena osvícenstvím. Osvícenství popsalo člověka jako bytost,

jež je intelektuálně a morálně autonomní, která je hodnotou sama o sobě jakousi předstátní entitou. [9]

Renesance teorie přirozeného práva se po 2. světové válce významně promítla do vytváření ucelených souborů základních lidských práv a svobod, obsahu deklarací a mezinárodních úmluv ve snaze o mezinárodní uznání základních lidských práv a svobod a jejich obecné prosazení do práva vnitrostátního. Mezi příklady jmenujme francouzskou Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789 nebo Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod podepsanou v roce 1950.

Vzhledem k tomu, že právní tematizace lidských práv a svobod v problematice právního státu se dostává značného významu, bývá někdy právní stát označován za přirozenoprávní koncepci. V tomto případě je potom možno pojímat právní stát za stát, jež je vázán právem přirozeným. [7]

1.5.3 Teorie společenské smlouvy

Teorie společenské smlouvy přichází se základní myšlenkou, jejíž základní podstatou je zdůvodnění vzniku a existence státu a to včetně jeho závazku, který na sebe stát převzal uzavřením společenské smlouvy. Thomas Hobbes nazval takový stát „státem ochráncem“. Stát je vytvořen občany a přitom je tu proto, aby je samotné ochraňoval a zároveň neomezoval jejich svobodu. Takovým omezením rozumíme, že stát nezasahuje v rozsahu vyšším než je nezbytné. Takovýto rozsah je potom ohraničen především základními lidskými právy a svobodami. Taktéž je tu, dle Johna Locke, garantovaný demokratický výkon státní moci. Ze vzájemných práv mezi státem a občanem vyplývá i jejich vzájemná odpovědnost. Teorie společenské smlouvy avšak legitimizuje existenci právního státu a u některých autorů, jako Jean-Jacques Rousseau, Johannes Althusius nebo John Locke, ospravedlňuje i vystoupení proti panovníku, jež nerespektuje práva a svobody občanů. [9]

1.5.4 Konstitucionalismus

Formování teorie konstitucionalismu je spjato s teorií právního státu a to díky zvýraznění významu slova právo. Tohoto umocnění významu se stalo především u ústavního práva pro výkon politické moci ve státě a pro dodržování ústavně uložených povinností, garantovaných práv a svobod. Základní myšlenka konstitucionalismu, spočívající ve zdůraznění

významu existence a naplňování ústavy jako základního zákona nejvyšší právní síly daného právního řádu, úzce koresponduje s ideou právního státu, neboť vázanost státu právem se úzce váže zejména k oblasti ústavních právních norem.

Ústavnost představuje jádro zákonnosti (legality) a to jako jeden ze základních principů právního státu. Ústavnost se projevuje striktním dodržováním ústavy, ústavních zákonů a mezinárodních smluv dle čl. 10 Ústavy ČR v tvorbě ostatních normativních právních aktů. Dále se ústavnost projevuje při výkonu státní moci, realizaci povinností a práv právních subjektů. Ústavnost však nelze spatřovat pouze ve formálních požadavcích na právní řád a právní vztahy. Ústavnost v sobě zahrnuje i materiální hlediska spočívající v požadavku na určitý obsah ústavy a ústavních zákonů, zejména zakotvení určitého kodexu lidských práv a základních svobod, demokratické struktury státní moci apod. Jelikož se idea konstitucionalismu úzce prolíná s ideou právního státu, někteří autoři ve stejném smyslu mluví o ústavním (konstitučním) státu, kterým rozumějí právní stát. [9]

1.5.5 Právní pozitivismus

Pojem právní pozitivismus se svým zdůrazněním na právní formalismus dostával v průběhu konstituování ideje právního státu často do kontroverzních pozic, a to tím, že právní stát představuje v zásadě přirozenoprávní koncept. Svoji významnou roli při formulování kontinentální koncepce právního státu však sehrál zejména právě právní pozitivismus v 19. století v Německu. Svůj výraz zde našla zvláště pozitivně právní myšlenka primátu práva nad státem a důsledného postupu státu na základě pozitivního práva postavená proti zvláště německého policejního státu. Důvěryhodnější je však význam právního pozitivismu pro vlastní naplňování pozitivně právně formulovaného právního státu, tedy až když právní stát nalézá kladné právní vyjádření v ústavách a dalších normativních právních aktech a rovněž to nevylučuje možnost kontradiktorních přístupů důsledných zastánců právního pozitivismu k závaznosti právního řádu v situacích, kdy dochází k odchýlení tohoto právního řádu od principů právního státu. [7]

1.6 Principy právního státu

Vystižení právního státu obsažnou definicí je velmi obtížné, neboť právní stát představuje určitý ideál, ideální typ, k němuž se jednotlivé státy více nebo méně přibližují a jsou tedy

více nebo méně právními státy. Vhodně pak lze právní stát charakterizovat zejména jeho základními znaky, principy. Tyto principy však lze vydělovat rozdílně v závislosti na tom, zda budeme právní stát posuzovat z hlediska:

- právně teoretického či právně filozofického,
- pozitivně právního (zejména pohled ústavního právo),
- politologického, příp. státovědného.

Výčet základního okruhu principů právního státu má význam nejen vědecké deskripce a pedagogický, ale vyjadřuje i jejich závažnost odrážející se i ve faktu, že postulované principy právního státu často nacházejí své explicitní pozitivně právní zakotvení v ústavách evropských států, včetně Ústavy naší republiky. Právní stát je však i něco více než jen výčet jeho principů.

K základním principům právního státu patří: [9]

1.6.1 Záruky základních práv a svobod.

Záruky základních práv a svobod. Lidská práva představují v právním státu základní hodnotovou kategorii, která proto musí být v právním řádu kodifikována a zároveň tvoří nepřekročitelnou legislativní mez ústavnímu a běžnému zákonodárství. V tomto smyslu se právní stát často chápe i jako materiální právní stát, zejména po 2. světové válce. Právní stát však lidská práva a základní svobody nejen ústavně zakotvuje, ale poskytuje i efektivní ochranu těchto práv a svobod a vytváří podmínky pro jejich reálné naplnění (zejména je to důležité u práv politických a sociálních).

1.6.2 Ústavnost a zákonnost.

Ústavnost a zákonnost. Právní stát jako stát budovaný na zásadě panství práva (suverenity práva) je v úzkém slova smyslu chápán především jako výsledek realizace principu zákonnosti (legality). Zákonnost je třeba chápat jako požadavek bezvýjimečného a bezvýhradného respektování práva všemi právními subjekty bez rozdílu, zejména pak státem a jeho orgány. Zákonnost ale nelze vidět pouze jako abstraktní postulovaný princip, jde o faktický stav, kdy státní moc na jedné straně netrpí porušování práva právními subjekty, na druhé straně však užívá státní donucení jen v případě porušení práva právními subjekty, a to za podmínek a způsobem, který stanoví právo. Právo tedy ohraničuje meze donucení a současně je i prostředkem donucení. K zákonnosti (legalitě) se úzce váže i ústavnost (konstitu-

cionalita). Ústavnost, kromě významu analogického výrazu zákonnost, navíc ale znamená i soulad zákonů a podzákoných právních předpisů s ústavou.

1.6.3 Právní jistota

Právní jistota. Právní jistota je považována za jeden ze základních znaků právního státu a často i za hlavní účel práva (J. Bentham). Právní jistotou obvykle rozumíme skutečnost, že každému se ze strany státu dostane efektivní ochrany jeho práv, možnosti výkonu jeho subjektivních práv a v případě porušení právní normy uplatnění pouze právní normou předvídané sankce, resp. a contrario neuplatnění sankce, pokud legální normu právní subjekt neporuší. Právní jistota tedy vyjadřuje možnost předvídat postup státních orgánů ve vztahu k právnímu subjektu a při jejich rozhodování v konkrétním případě na základě aplikace práva možné varianty rozhodnutí. Znamená vyloučení nahodilosti a zvláště ze strany státních orgánů, což vytváří jistotu právního postavení občana.

1.6.4 Suverenita lidu.

Suverenita lidu. Ztělesňuje v sobě svrchovanost občana a jeho prioritu před státem. Vyjadřuje zásadu, že legitimním zdrojem svrchované státní moci je vždy lid a státní orgány tedy nemohou vykonávat moc, která by nepocházela od lidu. Ze suverenity lidu vyplývá neomezitelnost politických práv občanů a je z ní odvozována i vláda práva (zákona) nad státem.

1.6.5 Dělbá a kontrola moci.

Dělbá a kontrola moci. Je vyjádřením požadavku směřujícího k zabránění koncentrace a zneužití moci, která by mohla vést ke zvláště, bezpráví a faktickému popření právního státu. K řádnému výkonu státní moci a její kontrole pak slouží zejména uplatnění mechanismu dělby moci, který teoreticky formuloval Ch. de Montesquieu. Státní moc je rozdělena na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, jednotlivé moci jsou navzájem samostatné, oddělené a nezávislé, vykonávané v jednotlivých oblastech odlišnými jedinci nebo sbory za účelem zabránit zneužití státní moci a umožnit její kontrolu. Možnost kontroly státní moci obecně poskytují i všechny ostatní principy právního státu. Pro naplnění cílů právního státu je důležitá zejména činnost nezávislého soudnictví, a to vedle obecného soudnictví pak zvláště správní soudnictví, poskytující soudní ochranu proti rozhodnutí správních orgánů, a ústavní soudnictví, přezkoumávající ústavnost zákonů a aktů výkonné moci. Princip dělby moci se často spojuje se systémem vzájemných brzd a rovnováh. [9]

1.6.6 Omezená vláda.

Omezená vláda. Jde o princip sebelimitace státní moci právem, kdy si povaha právního státu vyžaduje, aby všechny formy státní moci byly limitovány ústavou a zákony. To se týká nejen moci výkonné (exekutivy), ale i moci zákonodárné a soudní. Koncept právního státu už od svého zrodu v 19. století byl veden snahou o právní limitování činnosti výkonné moci, zejména pak absolutní (neomezené) moci panovníka. Formální požadavek vlády práva v právním státu, promítnutý ve vztahu ke státní moci do zásady, že tato může postupovat pouze na základě zákona, v jeho mezích a způsobem, který stanoví zákon, není sám o sobě dostačující. Jde o to, aby v právním státu právní normy svými ustanoveními obsahově limitovaly míru zásahů státní moci do sféry svobody občanů, zejména pak do oblasti lidských práv, zakazovaly státním orgánům uplatňovat určité pravomoci, resp. je uplatňovat určitým postupem, a dále aby právně reglementovaly určité sféry společenského života důležité pro fungování právního státu (např. pravidla volného trhu, oblast sociální politiky apod.), při jasném rozlišení práva soukromého a veřejného. Právní stát tedy vystupuje jako vyjádření liberálních snah o minimální stát neničící občanskou svobodu, ale při zajištění určitých veřejných zájmů občanů a společnosti. Míra (rozsah) svobody občanů přitom představuje prvotní hledisko a kritérium právního státu. [9]

1.6.7 Legitimita státní moci

Legitimita státní moci a demokraticismus činnosti státních orgánů. Legitimita státní moci představuje především jednak ústavní a následně zákony specifikované uznání oprávnění státních orgánů k výkonu státní moci, tedy normativní (legální) legitimaci výkonu státní moci. Vedle toho ale legitimita státní moci vyjadřuje i to, že je tato moc ospravedlněna odpovídající převládající představou společnosti, která vykonávanou státní moc považuje za legitimní (sociologická legitimace). Činnost státních orgánů je přitom v právním státu realizována na demokratických principech, např. principu většiny, ochrany menšin, rovnosti členů společnosti, zásadě konsenzu apod.[9]

Slovo legitimita pochází z latinského slova legitimus, tj. oprávněný a znamená doslova právoplatnost, oprávněnost nebo řádnost. Pro lepší představu, jak lze legitimitu chápat, uvedu rozlišení dle Immanuela Kanta, který rozlišuje legitimitu (například logického soudu, nároku, vlády) a pouze formální legalitu. Legitimní podle něho znamená všestranně oprávněný a ospravedlnitelný, kdežto legální pouze odpovídající předpisu nebo zákonu. K

legitimitě vlády patří nejen to, že vznikla legálně podle práva, nýbrž také, že jako řádná vláda funguje a že ji občané jako takovou uznávají.

V moderním pojetí se však slovo legalita používá jak v politologii tak v právu a to třeba pro označování v obecném významu, například legitimní panovník nebo legitimní moc (což znamená zákonný, podle práva, ale také uznávaný). V přeneseném smyslu se můžeme setkat například s významem ve smyslu legitimní požadavek (což znamená oprávněný a zdůvodněný). [8]

Vše, co je legitimní, je nějakým způsobem společností přijímáno. Ne vše je ale legitimní. Pokud přijímáme něco ze strachu nebo ze sobeckých či jiných nemorálních důvodů není to legitimní. Taková politická legitimita znamená, co by mělo být podle názorů občanů vnitřní vlastností politického režimu. Vláda je legitimní, je-li považována za odpovídající morálnímu statusu dané společnosti. A právě tento aspekt legitimacy je klíčovým pro prováděný dotazníkový výzkum v kapitole 4.

Dle některých autorů lze na legitimitu také pohlížet jako na schopnost společenského systému vytvořit a udržet víru občanů, že existující instituce politické moci jsou pro společnost nejvhodnější. Jde o kvalitu připisovanou politickému systému dané společnosti. V západních zemích sahá tento proces poznávání a zdůvodňování legitimacy až do antického starověku a postupuje přes křesťanské myšlení až k německým středověkým právním tradicím a dále do současnosti.

V historii se nejvíce růst legitimacy projevil především v politických koncepcích demokratických revolucí 17. a 18. století.

Současná teorie státu zpravidla rozeznává různé druhy legitimacy:

- teokratickou, která odvozuje politickou moc od Boha a je spojena s uznáním, že panovník vládne z boží milosti
- tradiční, vycházející z toho, že lidé často považují za legitimní to, čemu ve vztahu vládnoucích a ovládaných věřili již jejich otcové a dědové
- racionální, která je spojená s moderním úřednickým státem, v němž politická moc se opírá o profesionalitu lidí v orgánech státní moci a správy a o pojetí vlády jako služby společnosti
- charismatickou, spojovanou s důsledky autokratického panství politických demagogů. Od vůdce se očekává něco nového, výjimečného, výrazně zaměřeného do

budoucnosti. Nezřídka se charismatický vládce opírá o Plebiscit jako důkaz absolutní legitimacy.

I když je legitimita zpravidla spojována s celkovým politickým režimem, nelze přehlížet, že v praxi jsou jako legitimní či nelegitimní posuzovány i jednotlivé stránky, struktury a procesy politického života společnosti, včetně práva. Přitom pojem legitimacy je ve všech těchto rovinách značně relativní. V určitých historických souvislostech může být konkrétní skutečnost hodnocena jako legitimní, v jiných jako nelegitimní. Určitá jednání vlády mohou být odmítána, ale zároveň režim jako celek může být považován za legitimní. Hlubší zkoumání procesů legitimování politických programů a činností v občanských společnostech vedlo k vypracování teorie sociální volby. [8]

2 AUTORITÁŘSKÉ A DEMOKRATICKÉ FORMY VLÁDY

Ve svém výzkumu se budu zabývat problematikou názorů na stav demokracie a na autoritářské (nedemokratické) modely vlády, proto začleňuji následující teorii, pojednávající o autoritářských a demokratických formách vlád.

Dříve, než popíši jednotlivé formy vlád, je třeba si uvědomit základní členění autoritářství a demokracie.

Autoritářské formy vlády dělíme na:

- Autokratické – zde patří absolutní monarchie, absolutismus, despotie, diktatura a tyranie
- Totalitní – zde jsou začleněny fašismus, nacismus, komunistické režimy, teokracie a totalitní formy demokracie
- Ostatní na pomezí jsou neliberální demokracie, vojenská junta, oligarchie s státy jedné strany

Nyní popíši nejdůležitější pojmy, jež figurují v autoritářských a demokratických formách vlády.

2.1 Autokracie

Co nám vyjadřuje autokracie? Autokracie vyjadřuje skutečnost, že v celém vývoji státu existují vedle demokratických forem vlády i různé formy autokratické neboli nedemokratické. Proto se v autokratických formách vlád podílí na tvorbě státní politiky a řízení správy společenských záležitostí velice úzký okruh lidí. Proto se v takové společnosti vyskytuje problém, že se nad ni povyšuje se skupina jedinců nebo dokonce pouze jeden člověk. Tímto se podle toho autokratické formy dělí na samovlády skupin a monokratické vlády jedinců. Samovlády skupin se tradičně člení na:

- Aristokracii, jež představuje takovou formu autokratické vlády, u které je subjektem státní moci právně, osobně a společensky privilegovaný stav (rodová šlechta).
- Plutokracii, která znamená vládu úzké skupiny lidí, jež jsou značně majetní. Právě majetek takové skupině zajišťuje výrazné preferované sociální, politické a právní postavení oproti společnosti.

- Oligarchii, která představuje vládu několika osob, které tvoří privilegovanou vrstvu průmyslových a velkostatkářských magnátů.

V monokracii náleží svrchovaná moc pouze. Většinou se takový jedinec nazývá samovládce (diktátor). Takovému to jedinci jsou potom ostatní ve společnosti zcela podřízeni. Zcela nejextrémnějším stupněm autokratismu jsou tzv. totalitní diktatury. Totalitní diktatury si kladou za cíl úplnou kontrolu nad každodenním životem občanů a to především v politickém smýšlení a masovém chování. Čím se tedy vyznačují?

- Totalitní ideologií, sestávající z oficiální doktríny, které zahrnuje všechna důležitá hlediska lidské existence. Předpokládá, že každý jedinec, žijící na daném státním území, ji musí bez výhrad respektovat.
- Jedinou masovou politickou stranu, jejíž jádro je fanaticky oddáno vlastní ideologii a všemi silami ji prosazuje. Aparát takové strany je buďto v ekvivalentní pozici státnímu aparátu, nebo je mu nadřazen.
- Existence systému fyzického teroru, uskutečňovaným tajnou policií nejen proti prokazatelným nebo domnělým „odpůrcům režimu“, ale také proti libovolně (rasově, třídně, nábožensky atd.) určeným sociálním skupinám obyvatelstva.
- Monopolem strany a vlády nad prostředky masové komunikace jakými jsou tisk a televize.
- Monopolem výroby a využíváním válečných zbraní.
- Celospolečenským plánováním, direktivním řízením a byrokratickou kontrolou všech oblastí národního hospodářství, výchovy a kulturního rozvoje. [8]

Pokud se jedná o moderní autokratické formy vlád, je třeba si uvědomit, na čem je založená ústava takových státních forem. Podle nich je státní moc zcela svěřena do rukou absolutnímu monarchovi nebo výkonné moci a zvláště její hlavě anebo revolučnímu kolektivnímu orgánu, vzešlému z vůle spontánního davu. Ve 20. Století potom vznikly jako vybočení z celkového humanitárního vývoje dva druhy krajně autokratických ústav. Jsou to:

- Fašistické ústavy – jsou strohé a jsou omezeny na takové zákony, které zmocňovaly vládu převzít úkoly parlamentu a tím učinit jakékoli volby a činnost zastupitelstva lidu nesmyslným.

- Komunistické ústavy - se slovně zakládají na rozhodující úloze zastupitelských sborů. Tyto sbory se potom stávají páteří celého státního systému. Komunistické ústavy proklamují lidská práva se zvláštním důrazem na práva sociální. Proto se mohly zdát superdemokratickými a supersociálními. Byly však vždy fasádou pro faktickou moc, patřící vedení komunistické strany a jeho expoziturám v orgánech státu, v hospodářském aparátu i ve společenských organizacích. V tzv. lidově demokratických zemích byly fasádou jejich ústavy i pro jejich vazalství vůči sovětské komunistické straně. Komunistické ústavy byly a jsou právem považovány za nominální (jsou ústavami vlastně jen podle názvu). [8]

Pokud bychom vzali v úvahu fakt, že existují ústavy, stojící mezi fašistickými a komunistickými ústavami, jsou to potom takovéto formy ústav, jež nepředstavují jakousi „třetí cestu“, ale vyjadřují postupnost vývoje od autokracie k demokracii. Ústava z konce 18. století a ústavy 19. a 20. století omezují stále více moc absolutního vládce ve prospěch parlamentu a justice a postupně rozšiřují lidská práva. Krach komunismu vede k demokratickým ústavám či k formálním změnám a doplňkům ústav dosavadních a k jejich podstatně nové interpretaci. Výjimkou jsou fundamentální „marxistické“ země jako Kuba, severní Korea zčásti Čína. Autoritativní režimy existují stále ve většině arabských zemí a vůbec v zemích třetího světa, i když jejich případné ústavy obsahují ten či onen demokratický prvek jako například určité formy zastoupení lidu nebo volby. [8]

2.1.1 Totalitarismus

V souvislosti s autokracií je třeba si přiblížit významové rozdíly v chápání slov totalita a totalitarismus. Totalitarismus poprvé použil Mussolini v r. 1925, který tímto termínem charakterizoval pozitivní a žádoucí společenský stav, kterého je třeba dosáhnout v protikladu k rozkouskovanosti, nesoustředěnosti a necílevědomosti dekadentních demokracií. Termín totalitarismus se do běžného slovníku a paměti lidí dostal až v polovině 20. století. Svým významem tedy pokrývá jak nacismus, tak i sovětský stalinismus. I přesto totalitarismus částečně ztrácí svůj identifikační obsah, protože byl aplikován na italský fašismus, německý národní socialismus, ruský komunismus i jako obecné označení všech režimů, v nichž rozhodující postavení získala komunistická strana. Odtud vyplývají terminologické nejas-

nosti plynoucí až po současnost. Pokud chceme totalitarismus dále dělit do kategorií, je třeba jeho důkladné analýzy. Existují dvě historické verze:

- Normativní pojetí totalitarismu – je výrazem společenského zakotvení člověka ve všech historicky známých společenstvích, rysu starého jako svět, imanentního lidské povaze, který se pouze v některých dobách více projevuje nebo převažuje. Jde tedy o víru, že nějaká organizovaná skupina má speciální přístup k pravdě. Ústřední myšlenkou podobných pojetí definic totalitarismu není totalitarismus jako politický pojem či systém, ale jako totalitární myšlení coby podstaty totalitarismu. Figuruje zde ideál uzavřené společnosti, neboť je věčným pokušením člověka.
- Sociální pojetí totalitarismu – je výrazem, který vymezuje v pojmu totalitarismus určité politické režimy nebo systémy. Právě takové systémy jsou projevem moderní masové společnosti. Inklinující tomuto přesvědčení je fakt, že totalitarismus představuje jedinečný politický systém, definovaný jasněji vymezenými charakteristikami, které mohou popisovat jak fašistický, tak i komunistický režim.[10]

Totalitarismus však neoznačuje ani tak určitý vymezený politický režim, jako spíše více či méně výrazné rysy některých režimů. Nyní si uvedeme šest základních, dnes už klasických rysů, totalitarismu:

- oficiální chiliastická ideologie přijímaná a akceptovaná všemi členy společnosti,
- jediná strana, založená na masách a elitářském vedení, ovládající státní byrokracii nebo sni spjatá,
- absolutní monopol ozbrojených sil, řízený buď jednou stranou, nebo byrokracií s ní spojenou,
- vládní monopol komunikačních prostředků prostřednictvím stejných mechanismů, jakými probíhá kontrola armády,
- systém policejního teroru, tj. fyzické a psychické kontroly společnosti,
- státem centrálně řízená, plánovaná a kontrolovaná ekonomika.[10]

Pokud bychom chtěli ještě vymezit znaky totalitarismu jiným způsobem, lze tak udělat podle Sartoriho koncepce. Dle Sartoriho, jsou kritéria odlišnosti nedemokratických režimů následující:

- Míra kontroly společnosti politickou sférou, ve které totalitní systém likviduje všechny autonomní seskupení. U netotalitních nedemokratických režimů režimy se spokojují s vyloučením těchto skupin mimo politickou sféru.
- Schopností vytvořit ideologii náboženské povahy, protože netotalitní nedemokratické systémy nedokážou podobnou ideologii prosadit a legitimitu, ať je jakkoli zaštitěnou jistou ideologií, odvozují od prostého držení moci, totality spojují svou legitimitu s projektem absolutního dobra, v jehož podstatě je obsažena jediná a upíná pravda, implantovaná do společnosti totální indoktrinací a úplnou kontrolou informací.“[10]

Nyní můžeme přejít dle předešlého rozdělení k charakteristikám totalitarismu dle Sartoriho a to na:

- Existuje strana či hnutí, které jsou středem jak politické moci, tak celkové sociability všech členů pospolitosti – tzn. diktatura strany.
- V čele je charismatický a všemocný vůdce, nadaný kvazibožskými atributy (diktatura vůdce.
- Společnost je podřízena homogenní mesianistické ideologii, univerzálně a s absolutní platností interpretující dějiny.
- Permanentní aktivista a politická mobilizace.
- Teror jako nástroj fyzického či psychického ovládnutí společnosti.

Shrnu-li všechny předchozí definice, totalitarismus je elementární vládou jedné strany, s monopolem či naprostou nadvládou státu nad hospodářskou, politickou, kulturní a informační strukturou společnosti, vládou likvidující hranice mezi státem a společenskými seskupeními a podřizující je všemocnému dohledu policie, která je hlavním nástrojem masového teroru. [10]

2.1.2 Fašismus

Fašismus v podobě, jaké vznikl po 1. světové válce jakožto politické hnutí, jež reagovalo na otřesy liberálně demokratické ho uspořádání a na bolševickou revoluci. Fašismem rozumíme hnutí nebo zřízení, která zavrhnou pluralitu stran, ustavují novou vládnoucí elitu a dovoluji, aby jedna strana měla monopol na politickou činnost a zároveň oslavují národ a

stát. Stoupenci fašismu nahlízejí na demokratický politický boj s vyhocenou skepsí. Je pro ně politikařením vytvářejícím prostor pro populismus a korupci. „Revolučně“ se stavějí se v první radě proti „konzervativní“ demokracii, ne komunismu. Vyžadují aktivní lidovou účast a při řízení státu a společnosti se chtějí opírat o přísně hierarchicky vystavěný systém korporaci - sdružení představitelů rozličných zájmových skupin. V praxi však nešlo ani tak o skutečně konzultace, které mohou všem zúčastněným pomoci vyhnout se zbytečným sociálním a politickým střetům, jako spíše o jednu z převodových pák přímého řízení společnosti. [10]

2.1.3 Autoritarismus

Co to tedy autorita je? Je to forma vlivu, jež se akceptuje společností. Taková autorita je samozřejmě legitimní. Autorita je potom odrazem výjimečného a akceptovaného postavení, v němž se spojuje vedení a vůdcovství. Pokud tedy dochází ke krizi v demokracii, její příčinným selháním je právě nefungující autorita. Při porovnání spjatí autority s demokracií vzejde autorita, jako moc, jež může utlačovat nebo naopak být bezmocnou. Vztah autority k otázce svobody pak do značné míry umožňuje definovat i ostatní pojmy. Svoboda, která neuznává autoritu je pouze arbitrární svobodou a naproti tomu autorita, která neuznává svobodu, je autoritářská. Z toho vyplývá i rozlišení dalších pojmů: autoritativní - vyjadřuje autoritu, která uznává svobodu, a autoritářská - tedy autorita, která svobodu neuznává nebo ji alespoň podvazuje. Potom lze dle Sartoriho vnímat autoritářství jako politický režim, který ponechává minimální prostor svobodě. [10]

Chtěli bychom hovořit o definování charakteristických vlastností autoritářství, tj. nedemokratických a zároveň netotalitářských režimů, potom je pojetí od Juana Linze popsáno jako:

- povolují vyjadřování omezeného, a nikoli odpovědného pluralismu;
- postrádající vypracovanou a vůdčí ideologii, nicméně pracují s typickou mentalitou;
- nepraktikující intenzivní nebo extenzivní politickou mobilizaci;
- vůdce nebo případně úzká skupina vykonává moc uvnitř formálně špatně definovaných, ale přesto rozeznatelných a předvídatelných hranicích. [10]

Nyní porovnáám, jak korespondují navzájem rozdíly centra moci v totalitarismu a autoritářství. Zatímco v totalitarismu musí existovat pouze jediné centrum moci a jakýkoliv pluralismus institucí či skupin odvozuje svou legitimitu z tohoto jediného centra, autoritářský systém v praktickém ohledu pouze omezuje autonomii politického života vyjádřenou existencí politických stran a parlamentem, nicméně veškeré společenské a politické instituce nejsou podřízeny jedinému centru. Režim toleruje nebo dokonce přímo akceptuje, existenci řady organizací, které mohou mít určitý politický přesah a to za podmínky, že takové struktury nesmí zpochybňovat samotnou podstatu režimu a musí k němu zachovávat loajalitu. Pluralismus je ještě patrnější v oblastech nepolitických, ve sféře ekonomické a sociální. Jediná iniciativa mimo autoritativního režimu zůstává pro soukromou iniciativu v podnikání, činností univerzit, církví a organizací s například humanitárním působením. [10]

Autoritářský režim je tedy komplexnější a heterogennější než totalitní, a to jak z nitra, tak z vnějších subkultur vznikají zárodky politické opozice. Význačným opozičním centrem se v autoritativních režimech často stává církev. Ta získává ve společnosti zvláštní statum a tím předávají legální postavení jak církevní hierarchii, tak laikům. Podobné charakteristiky platí i pro soudní struktury nebo byrokratický aparát. Pro totalitní systémy je typický také ideologický systém víry, od kterého odvozují vládnoucí skupiny svoji legitimitu. Život společnosti zcela ovládá a řídí výlučná ideologie, jež umožňuje kontrolovat míru ztotožnění s konkrétním vyznáním víry. [10]

V centru zájmu autoritativního režimu je „technologie“ moci a to způsobem primárně zasahujícím na politickou sféru. Naproti tomu nárok na kontrolu ostatních, nepolitických sfér života společnosti je mu cizí. Z toho plyne vědomé regule politické instituce, popřípadě jim určuje roli pouhé kulisy, v některých případech je pak přímo zbavuje možnosti podílet se na politických procesech. Pokud se poohlédnu do jiných oblastí života společnosti, je autoritativní režim relativně benevolentní ať už se jedná o podnikatelskou sféru, odbory, církev nebo třeba charitativní organizace či akademická půda. Tento prostor je důležitý pro tvorbu a aktivity opozičních platforem a má příznivý vliv na perspektivu obnovení demokracie, neboť ve společnosti není zlikvidována většina jejich přirozených struktur. Jinými slovy, motivací autoritativních režimů není společnost definitivně podřídit nějaké jednotčí ideologii jako v případě totalitních systémů, nýbrž spíše reagovat na aktuální situaci, vyvolávající pocit nebezpečí ze zpochybnění dosud platného a respektovaného typu řádu, zvláště politického a hodnotového. Legimita politické moci v autoritativním státě tak nevychá-

zí ani z voleb (demokracie), ani z revoluce (totalitarismus), nýbrž se jednak odvolává na mentalitu dané společnosti, jednak je pragmaticky založena na aktuální mocenské převaze.

Nyní poukážu na klasifikaci autoritativních režimů J.J.Linze. Zde figuruje především tyto znaky:

- možnost vyjadřování pouze omezeného, a nikoli plného politického pluralismu
- absence rozpracované vůdci ideologie - systém je založen na mentalitě
- absence (s výjimkou určitých krátkých razí) politické mobilizace
- vůdce, či úzká elita vykonává moc ve správně definovaných, ale přesto rozeznatelných hranicích.[5]

Právě u výkladu pojmu fašismus jsem narazil na problém s klasifikací u režimů, které neaplnňují charakteristiky demokracie ani totalitarismu - dokonce ani italský fašismus se nikdy nedopracoval k čistému typu totalitarismu. Tyto režimy svou legitimitu nečerpají ze svobodných voleb, ale na druhé straně neusilují o totalitní ovládnutí jednotlivce i celé společnosti. Právě takto lze v zásadě vyznačit režimy autoritativní, které vedle totalitních režimů tvoří dvě hlavní analytické kategorie režimů nedemokratických. [10]

2.2 Demokracie

Nyní odpovím na otázku, co to vlastně je demokracie. Pohledem státovědy znamená demokracie:

- „účast občanů na tvorbě a provádění státní politiky, na kontrole činnosti orgánů státní moci a správy a na výběru členů zastupitelských orgánů státu
- podřízení menšiny většině v procesu přijímání a plnění politických rozhodnutí při respektování politických názorů menšiny
- politickou a právní rovnost občanů v procesech navrhování kandidátů a volby poslanců zastupitelských orgánů státu a kontroly jejich činnosti
- určitý politický a právně garantovaný soubor občanských svobod a práv, zabezpečujících jednotlivcům a sociálním skupinám možnost účasti na tvorbě státní politiky a správě společenských záležitostí.“ [8]

Dále potom státověda hodnotí demokratičnost formy vlády v konkrétních politických systémech z různých hledisek a podle zvoleného přístupu. Nejelementárnější rozdělením je tedy demokracie přímá a nepřímá – zastupitelská. Z jiného pohledu je to potom demokracie omezená a neomezená nebo formální a reálná. Rozhodujícím prvkem rozlišení přímé a nepřímé demokracie je účast občanů na tvorbě státní politiky a správě veřejných záležitostí. Za přímou demokracii se označuje taková organizace státní moci, která umožňuje všem lidem, jimž je v dané společnosti přiznáno právo účasti na správě státu, společně a bezprostředně rozhodovat o politických záležitostech celospolečenského i místního významu. V demokracii omezené se na politickém rozhodování a správě veřejných záležitostí podílí jen právně vymezená část obyvatelstva. Příslušníci zbývající části společnosti jsou z účasti na tvorbě a kontrole státní politiky právně i fakticky vyloučeni. [8]

V neomezené demokracii se mohou tvorby státní politiky a správy společenských záležitostí účastnit všichni občané, přičemž si jsou po formálně právní stránce rovni. Znakem pro rozlišování demokracie formální a reálné je, nakolik může každý občan svou právně přiznanou možnost účasti na tvorbě, provádění a kontrole státní politiky fakticky realizovat. Z nejfrekventovanějšího projevu demokracie ve společnosti založené na soukromém podnikání a svobodné tržní ekonomice je parlamentarismus. Zákonodárnou moc v něm vykonává parlament, který je složen ze zástupců těch příslušníků státního společenství, kteří mají právo volit své zástupce do zastupitelského orgánu státní moci. Zastupitelská demokracie vystupuje obvykle ve třech podobách, jako parlamentní formy vlády, prezidentská forma vlády a systém vlády parlamentu. Mezi nimi existují i různé hybridní formy. [8]

Demokratický proces tvorby, provádění a kontroly politiky předpokládá dodržování určitých pravidel a procedur politického myšlení a chování zúčastněných subjektů. Jde zejména o:

- „kompetentnost, legitimitu, pravdivost, kulturnost a odpovědnost jednání
- svobodné, otevřené a kritické vyjadřování názorů a stanovisek členů zastupitelského orgánu k problémům souvisejícím s předmětem jednání i k názorům a požadavkům těch účastníků jednání, kteří mají jiné představy o způsobu řešení těchto problémů

- věcnou konfrontaci rozdílných názorů a postojů, vedenou společným úsilím o jejich účelné sjednocení v rovině odpovídající potřebám řízení oblasti při respektování zájmů celé společnosti
- hlasování jako cestu k získání přehledu o názoru většiny i menšiny a k dosažení konečného rozhodnutí o meritu věci. Menšina se přitom zásadně podřizuje rozhodnutí většiny, je povinna se politicky angažovat pro realizaci přijatého usnesení, ale zároveň musí mít možnost dále demokratickým způsobem obhajovat a prosazovat své stanovisko“ [8]

2.2.1 Demokracie přímá

Za demokracii přímou tedy se označuje organizace státní moci, jež umožňuje všem lidem, jimž je v dané společnosti přiznáno právo účasti na správě státu, bezprostředně rozhodovat o státně politických záležitostech celospolečenského nebo regionálního významu. Přímá demokracie přitom zpravidla nevylučuje existenci státního aparátu, jehož úkolem je realizovat politická rozhodnutí občanů. Vztah mezi soustavou přímé demokracie a státním aparátem může odrážet buď odvozenost a podřízenost aparátu institucím přímé demokracie nebo relativní nezávislost aparátu na těchto institucích. V prvním případě je aparát v podstatě jen výkonnou složkou soustavy přímé demokracie, je jí podřízen, provádí její rozhodnutí a sám není oprávněn vykonávat samostatně politicko-řídicí funkce. Takovou formou vlády byla např. antická demokracie některých městských států. Jejím vrcholným orgánem bylo lidové shromáždění, jehož se mohli zúčastnit všichni svobodní občané. Přijímalo zásadní rozhodnutí v oblasti legislativy, správy a soudnictví. Výkon těchto rozhodnutí byl svěřen vlastnímu státnímu aparátu, o jehož personálním složení bylo rozhodováno volbou nebo například losováním. V druhém případě se přímá státně politická rozhodovací pravomoc občanů omezovala pouze na určitý okruh státní činnosti. [8]

V soudobých politických systémech se prvky přímé demokracie vyskytují většinou jen málo. Nejčastější formou jsou referendum, plebiscit, volby a do jisté míry i různé konzultací formy. Referendum se zpravidla omezuje na poslední etapu procesu zákonodárné činnosti a spočívá v tom, že všichni občané hlasují o zákonné předloze způsobem ano – ne. Otázky referenda se většinou týkají jen jedné, i když závažné stránky problému a většinou neumožňují občanům vyjádřit se k celkové politice vlády. Specifickou formou lidového hlasování je plebiscit. Obyvatelstvo určitého území rozhoduje o tom, zda si přeje nadále setrvat v hranicích daného státu či se dožaduje připojení k jinému státu nebo se chce osa-

mostatnit. Plebiscitu se nezúčastňují občané celého státu, nýbrž zpravidla jen občané žijící na určitém území. Nejširší uplatnění nachází princip přímé demokracie ve volbách poslanců do zastupitelských sborů státní moci a orgánů samosprávy. Určité prvky přímé demokracie lze spatřovat i v různých konzultačních formách občanské aktivity, např. v podávání námětů nebo vyjadřování se k vybraným otázkám státní politiky. [8]

2.2.2 Demokracie nepřímá - zastupitelská

Demokracie nepřímá se vyznačuje svým nejfrekventovanějším rozšířením v soudobých politických systémech. Spočívá v tom, že tvorby státní politiky a rozhodování o správě veřejných záležitostí se občané státu zúčastňují nepřímo, prostřednictvím svých (většinou volených) zástupců. Typickým projevem zastupitelské demokracie ve společnostech založených na kapitalistickém podnikání a svobodné tržní ekonomice je parlamentarismus. Zákonodárnou moc v něm vykonává parlament, složen ze zástupců těch příslušníků státního společenství, kteří mají právo volit své zástupce do zastupitelského orgánu státní moci.

„Název parlament pochází z Anglie, kde byl v roce 1295 svolán tzv. Model parliament, který byl jednou z prvních historických forem celonárodního zastupitelského sněmu. Tradice anglického sněmování spolu s teorií přirozeného práva se staly v 18. století základem politických, zejména státovědních teorií, jejichž obsah se v době Velké francouzské revoluce v roce 1789 institucionalizoval v podobě parlamentu. Parlament a celý systém zastupitelské demokracie má umožnit, aby politicky svobodný jedinec byl ve státě omezován na nejvyšší sám sebou. Toho má být dosaženo tím, že si zvolí zástupce, který bude v zastupitelském orgánu státní moci uplatňovat jeho vůli. V soudobém světě vystupují politické systémy zastupitelské demokracie ve třech základních modelových podobách, jako parlamentní forma vlády neboli parlamentarismus, prezidentská forma vlády neboli prezidentský systém a systém vlády parlamentu.“ [8]

2.3 Historický vývoj klasifikace forem vlád

Tendenční vývoj nejlepšího systému – Demokracie

Proces ospravedlnění demokracie, jako nejlepšího systému, odkazuje na ideální politický systém a ideální státy, které však neexistovaly a ani nikdy existovat nejspíše nebudou.

Po přijetí demokratického systému občany za svůj, vytváří nejlepší uskutečnitelný politický systém resp. státní uskupení na demokratickém principu. Pohledem na lidské zkušenosti

at' už historicky nebo v současnosti, ukazuje se, že mezi společenskými a politickými uskupení, jsou ty, které téměř uspokojují kritéria demokratické myšlenky. [6]

Nyní si pojďme projít historický vývoj pojmů. Zcela určitě se klasifikace forem vlád musela vyvíjet. Proto tedy představuje ustálení terminologie v moderní politické vědě jeden ze základních předpokladů přijetí této společenskovední disciplíny mezi ostatní sociální nauky. Nejobtížnějším úkolem bylo pojmově zachytit obsahové spektrum v historii se vyskytujícími podob státních útvarů. S tímto problémem se jako první setkal a klasifikoval právě Aristoteles. Aristoteles byl prvním, kdo v dané době vytvořil první klasifikace o existujících starověkých státních celcích. Jeho klasická typologie, vycházející z rozboru soudobých ústav, se opírala o dvě kritéria, kterými byl počet vládnoucích (jedinec, menší skupina, větší skupina) a kvalita vlády (ve prospěch všech, nebo ve prospěch vlastní). Jejich zkřížením dospěl k šesti základním modelům.

Tři „dobré“ - království, aristokracie a ústavní vláda

A tři „špatné“ - tyranie, oligarchie a demokracie. [1]

Takto vytvořený rámec byl ovšem přirozeně dobově podmíněn. Následná, rozmanitě argumentující kritika Aristotelova přístupu postupem času vyústila ve snahy rozvinout další, nová klasifikační měřítka a modely a proto se začala především pojmoslovná spojení typ státu a forma vlády. První z nich ztělesňuje historický přístup. Rozlišuje tři typy státu: antickou polis, středověké regnum a národní stát a jako klasifikační kritérium se opírá o různorodá pojetí občanství. Dvojice monarchie versus republika pak představuje základní příklady forem vlády, přičemž dělítkem je zde způsob nabývání sociální a politické role, spojené s výkonem panství. Avšak aspekty vývoje typologií, postupně v sociovědní teorii dospěl k určitým limitům. Vědomí nebezpečí jednostrannosti přispělo v pracích řady autorů ke zdůraznění širě pojeté kategorie forem státu. Tento přístup vede základní rozlišení například mezi demokracií a totalitarismem. Záleží potom, jak si danou ideální formu státu představuje lid a podle míry přiblížení z hlediska vlastní politické praxe pak jednotlivé režimy naplňují tendenci buď demokratickou, nebo naopak totalitní. R. A. Dahl v práci Demokracie a její kritici použil termín polyarchie, jímž označuje reálné systémy, směřující k demokratickému způsobu výkonu moci. I tato metoda s sebou nese určité problémy ale

její přínos, totiž upozornění na přirozený rozpor mezi ideálními vědeckými kategoriemi a každodenní skutečností a jejím pojmoslovným zachycením, jeví jako trvalý. [10] [2]

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 ŠETŘENÍ ÚROVNĚ LEGITIMITY K ÚSTAVNÍM INSTITUCÍM ČESKÉ REPUBLIKY

Pro zjištění toho, do jaké míry považují své ústavní instituce za legitimní obyvatelé města Zlína a studenti Fakulty managementu a ekonomiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, provedl jsem dotazníkové šetření, v němž jsem kromě otázek, směřujících k důvěře v ústavní instituce České republiky začlenil otázky, zjišťující názor na vnímání právních jistot v České republice v porovnání před a po roce 1989 a spokojenost se životem při porovnání s dobou demokratického režimu v současné době a nedemokratického (komunistického) režimu před rokem 1989. U výzkumu důvěry v prezidenta České republiky, ve vládu České republiky, v parlament České republiky a v místní samosprávy České republiky jsem provedl porovnání s výsledky, které plynou ze získaných dat Sociologického ústavu Akademie věd ČR, které provedlo v říjnu 2009 pravidelný národní výzkum v otázkách důvěry ústavním institucím České republiky. [11]

Do provedeného dotazníkového šetření jsem vybral náhodně a zcela anonymně 200 respondentů, z nichž 100 respondentů tvořili studenti Fakulty managementu a ekonomiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a 100 respondentů tvořili náhodně vybraní obyvatelé města Zlína.

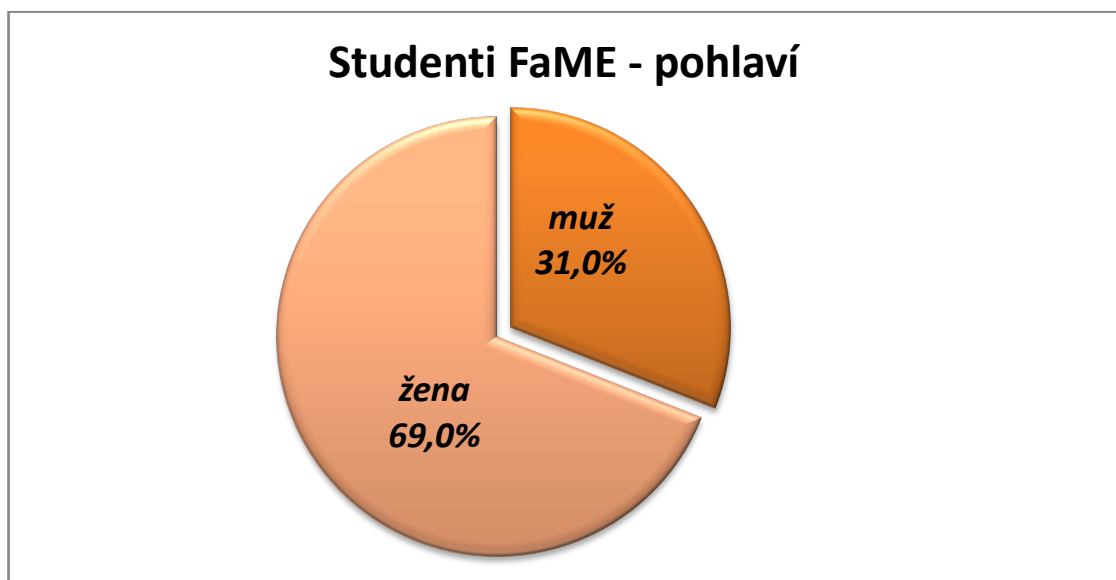
3.1 Právní jistota

Pro dotazníkový průzkum prováděný v této práci je nutné definovat významy slov právní jistota a legitimita. Co že to právní jistota je? Právní jistota je požadavek, který je kladen ústavou na právní řád i na jeho aplikaci. Rozumí se jím takový stav, kdy jsou objektivní právo i subjektivní práva fyzických a právnických osob dlouhodobě stabilní, jednotné, relativně jednoduché a předvídatelné, a je tak naplňováno Legitimní očekávání fyzických a právnických osob. Bohužel v našem právním systému, který od roku 1989 prochází neustálou transformací, není často právní jistotě učiněno zadost. Tenhle stav zapříčiňují především právní předpisy, které jsou složité a nepřehledné, soudy a správní úřady rozhodují nejednotně a kolikrát pod vlivem nepřípustných mimoprávních faktorů. Proto tedy, shrnu-li nejdůležitější atributy právní jistoty, jsou to:

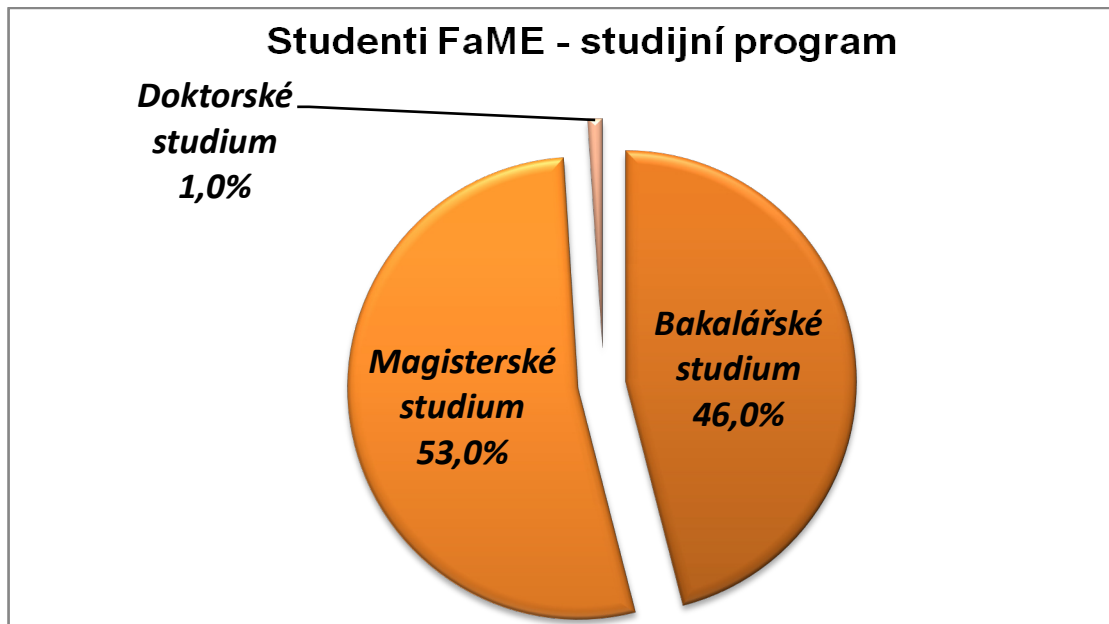
- Jistota, že bude vytvořeno dobré právo.
- Jistota, že nikdo nebude bez zákonných důvodů omezen ve svých právech.
- Jistota, že bude šetřeno nabytých práv.
- Jistota, že každý se domůže svých práv.
- Jistota, že spravedlivě bude postižen každý, kdo porušil právo.[8]

3.2 Struktura respondentů mezi studenty FaME

V dotazníkovém šetření mezi studenty FaME bylo 31 % mužů a 69 % žen (graf 1). 46 % studentů studuje bakalářský studijní program, 53 % studentů magisterský studijní program a 1 % studentů studuje doktorský studijní program (graf 2).

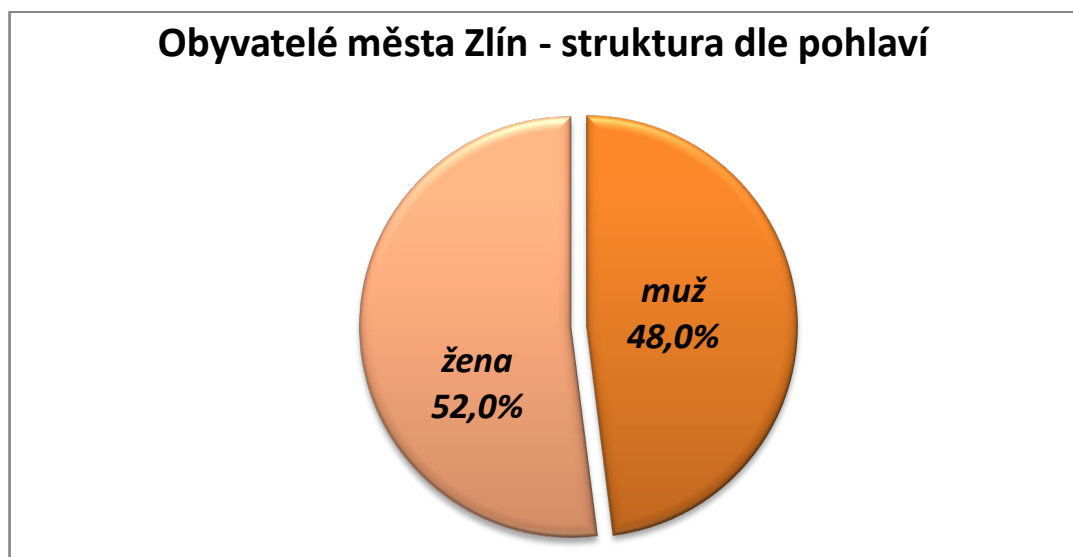
Graf 1: Struktura studentů FaME dle pohlaví [12]

Graf 2: Struktura studentů FaME dle studovaných programů [12]

3.3 Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína

V dotazníkovém šetření mezi obyvateli města Zlína bylo 48 % mužů a 52 % žen. (graf 3)

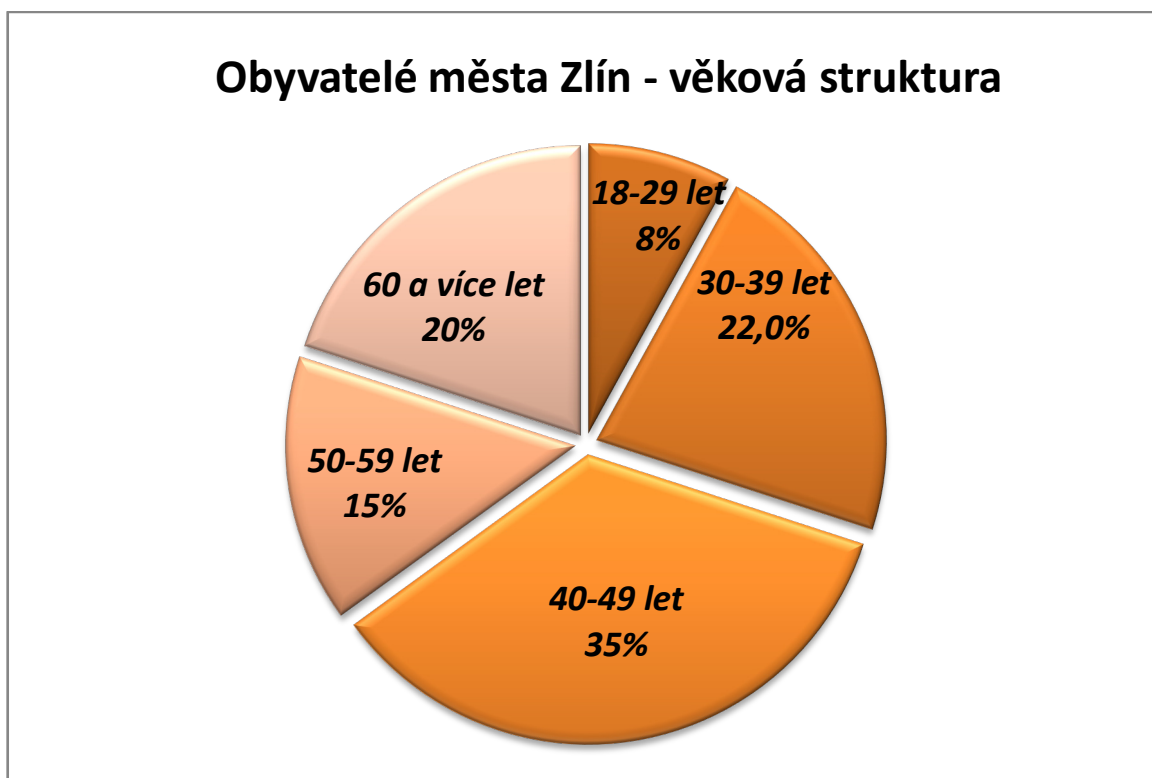

Graf 3: Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle pohlaví [12]

Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle věku je:

- 18-29 let 8 % respondentů,
- 30-39 let 22 % respondentů,
- 40-49 let 35 % respondentů,
- 50-59 let 15 % respondentů
- a 60 a více let 20 % respondentů

Na grafu 4 je věková struktura obyvatel města Zlína zobrazena graficky.

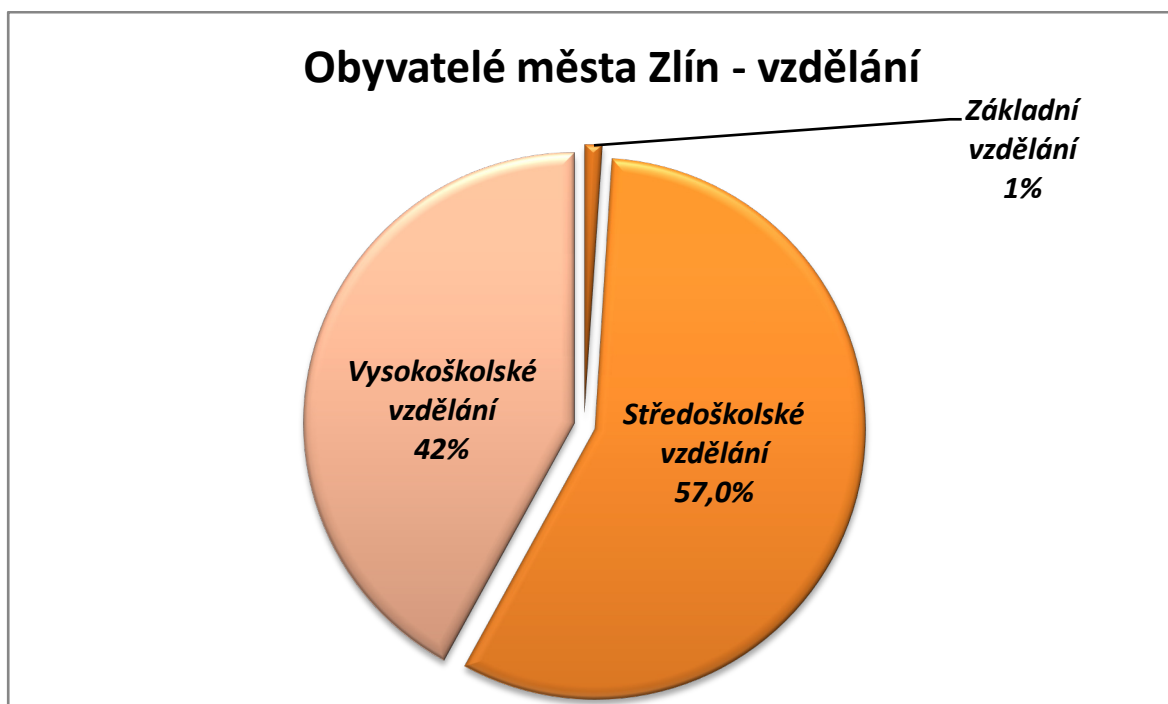

Graf 4: Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle věku [12]

Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle vzdělání:

- Základní vzdělání - 1 % respondentů
- Středoškolské vzdělání - 57 % respondentů
- Vysokoškolské vzdělání - 42 % respondentů

Na grafu 5 je věková struktura obyvatel města Zlína zobrazena graficky.

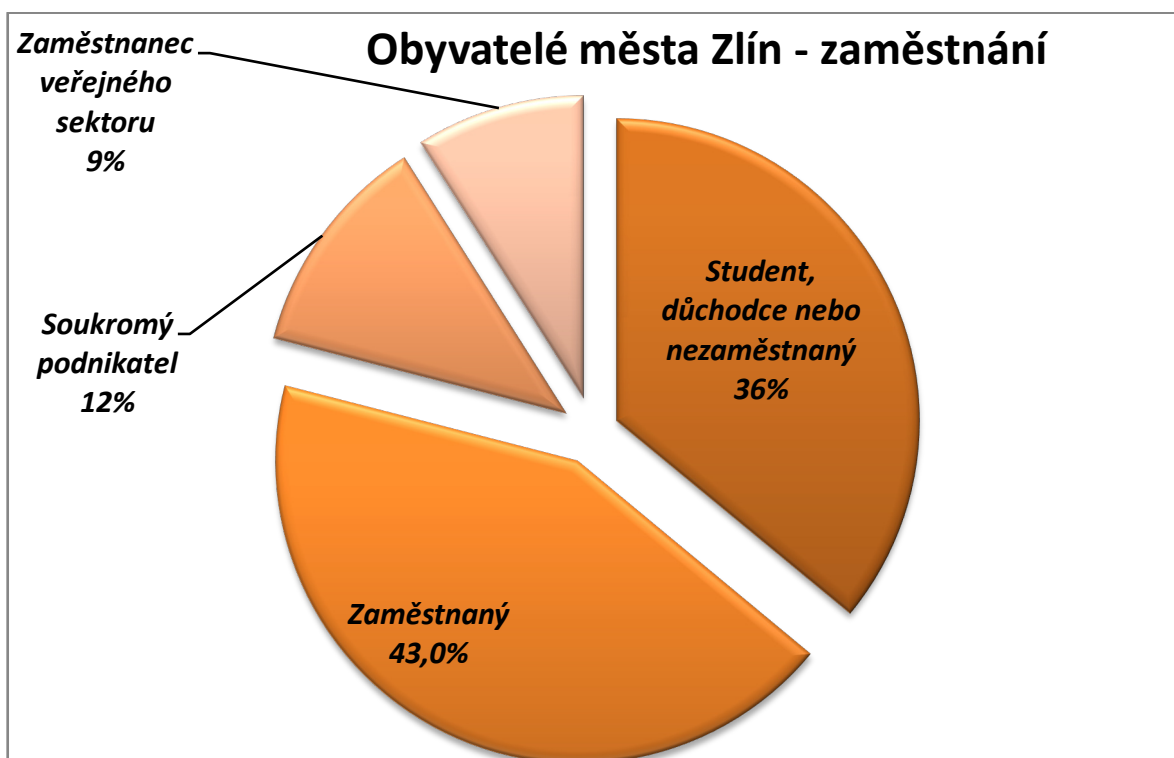

Graf 5: Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle vzdělání [12]

Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle zaměstnání:

- Zaměstnaný – 43 % respondentů
- Zaměstnanec veřejného sektoru - 9 % respondentů
- Soukromý podnikatel - 12 % respondentů
- Student, důchodce nebo nezaměstnaný – 36 % respondentů

Na grafu 6 je struktura obyvatel města Zlína podle zaměstnání zobrazena graficky.

Graf 6: Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle zaměstnání [12]

3.4 Šetření úrovně legitimacy k ústavním orgánům České republiky u studentů FaME

V provedeném dotazníkovém šetření jsem v otázkách důvěry v prezidenta České republiky, ve vládu České republiky, v parlament České republiky a v místní samosprávy České republiky, provedl porovnání s nejaktuálnějším průzkumem veřejného mínění v názorech na důvěru k ústavním institucím, které provedlo v srpnu 2009 Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR. Výzkumný tým Sociologického

ústavu AV ČR se dotazoval respondentů ve věkovém rozmezí 18 – 69 let, přičemž celková velikost výběru byla 1 070 osob. [11]

V otázkách důvěry k ústavním institucím, jsem dal respondentům vyjádřit svůj postoj v následující struktuře možných odpovědí:

- Respondent zcela důvěřoval
- Respondent spíše důvěřoval
- Respondent spíše nedůvěřoval
- Respondent zcela nedůvěřoval
- Respondent se nebyl schopen, nebo nechtěl vyjádřit

3.4.1 Důvěra v prezidenta České republiky u studentů FaME

Shrnutí výsledku v otázce důvěry v prezidenta České republiky u studentů FaME.

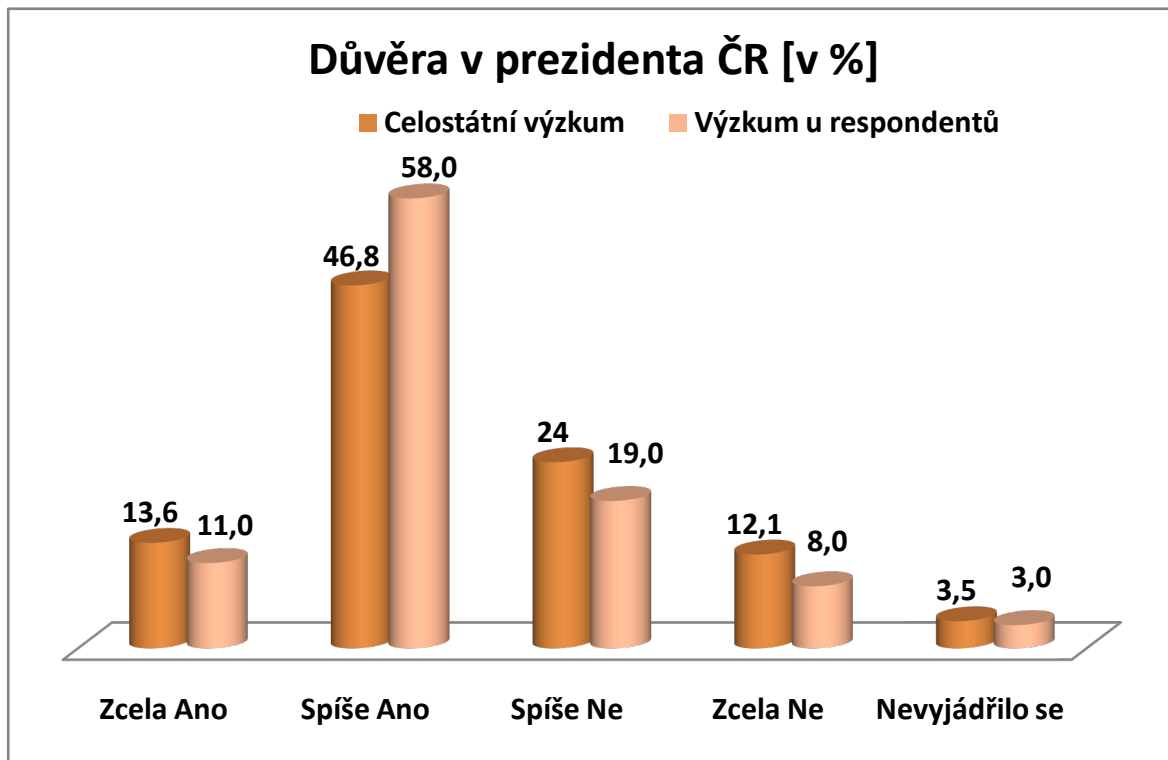
- Zcela důvěřuje v prezidenta ČR 11 % respondentů, což je o 2,6 % méně oproti celostátnímu výzkumu.
- Výrazný nárůst byl u respondentů při částečné důvěře v prezidenta ČR. Zde byl nárůst respondentů o 11,2 % oproti celostátnímu výzkumu.
- U respondentů, kteří v prezidentu ČR spíše nedůvěřují je pokles o 5 % oproti celostátnímu výzkumu.
- Respondentů, kteří zcela nedůvěřují v prezidenta ČR, je také méně oproti celostátnímu výzkumu. Rozdíl je o 3,9 %.
- V celém vzorku respondentů se k důvěře v prezidenta ČR nevyjádřilo 3 % respondentů.

Shrnu-li celkově důvěru v prezidenta ČR mezi studenty, 69 % zcela nebo alespoň částečně důvěřuje a jen 27 % zčásti nebo zcela v prezidenta ČR nedůvěřuje.

Shrnu-li celkově důvěru v prezidenta ČR u celostátního výzkumu, 60,4 % zcela nebo alespoň částečně důvěřuje a jen 36,1 % zčásti nebo zcela v prezidenta ČR nedůvěřuje.

Prezident ČR je tedy většinou respondentů považován za důvěryhodného.

Na grafu 7 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření.

Graf 7: Důvěra v prezidenta České republiky u studentů FaME [12]

3.4.2 Důvěra ve vládu České republiky u studentů FaME

Shrnutí výsledku v otázce důvěry ve vládu České republiky u studentů FaME.

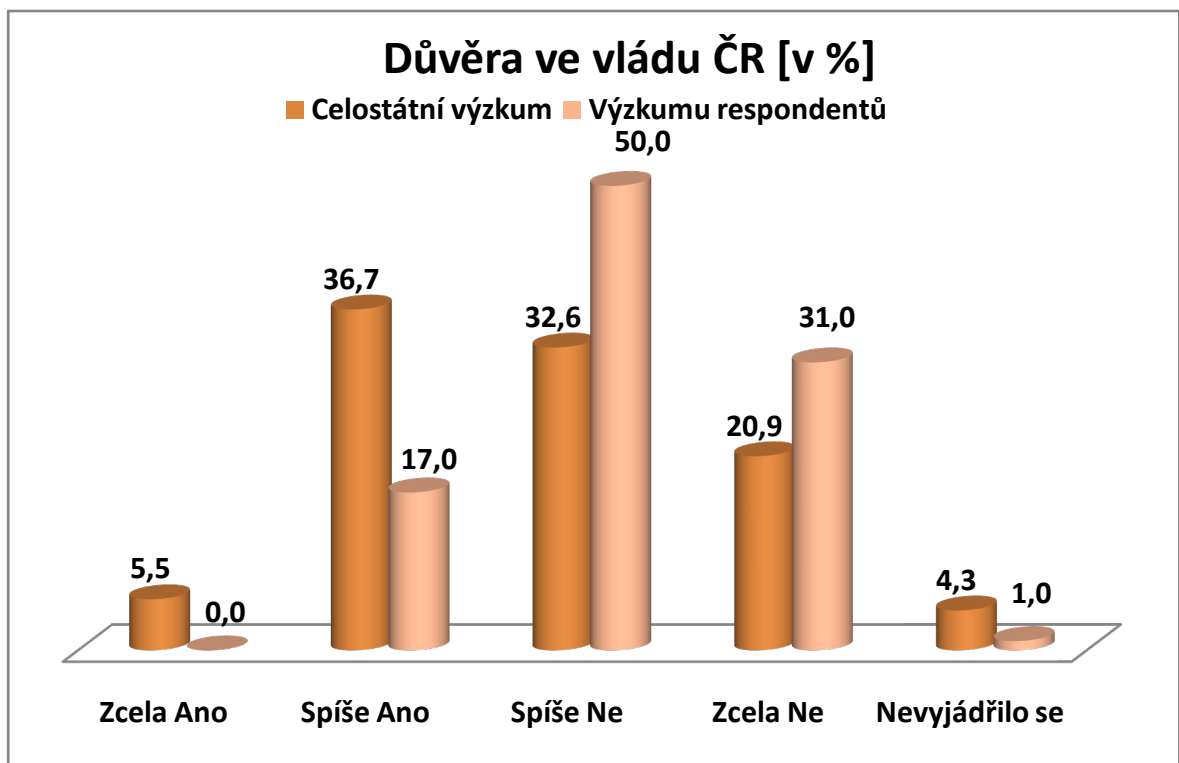
- Nikdo z respondentů se nevyjádřil, že by zcela důvěřoval ve vládu ČR. Nejinak je tomu i v celostátním výzkumu. Zde se vyjádřilo pouze 5,5 % respondentů k absolutní důvěře.
- Částečná důvěra ve vládu ČR byla projevna u 17 % respondentů, což je jen o 19,7 % méně, než bylo zjištěno v celostátním výzkumu.
- Polovina respondentů (50 %) se vyjádřila k částečné nedůvěře ve vládu ČR. V celostátním výzkumu jich bylo výrazně méně – 32,6 %, tak v dotazníkovém šetření (45%).
- Respondentů, kteří zcela nedůvěřují vládě ČR, je 31 %, což oproti celostátnímu výzkumu mírný nárůst o 10 % opět není přílišný rozdíl.

- V celém vzorku respondentů se k důvěře vládě ČR nevyjádřily 1 % osob.

Pokud sečtu respondenty, kteří spíše nebo zcela nedůvěřují vládě ČR, je jich 81 % což oproti celostátnímu výzkumu (53,5 %) rozdíl 27,5 %. K celkovému hodnocení názorů studentů k důvěře ve vládu ČR musím konstatovat, že studenti výrazně nedůvěřují ve vládu ČR a s porovnáním s celostátním výzkumem jsou o 27,5 % nedůvěřivější. Pro studenty je tedy vláda ČR nelegitimní (pro více než 80 % respondentů).

V České republice je zapotřebí zapracovat na celkovém konceptu fungování vlády, tak, aby lidé opět začali brát vládu za svou. Častým dodatkem respondentů při vyplňování otázky bylo, že jsou se současnou vládou spokojenější, než s tou předchozí.

Na grafu 8 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření.

Graf 8: Důvěra ve vládu České republiky u studentů FaME [12]

3.4.3 Důvěra v parlament České republiky u studentů FaME

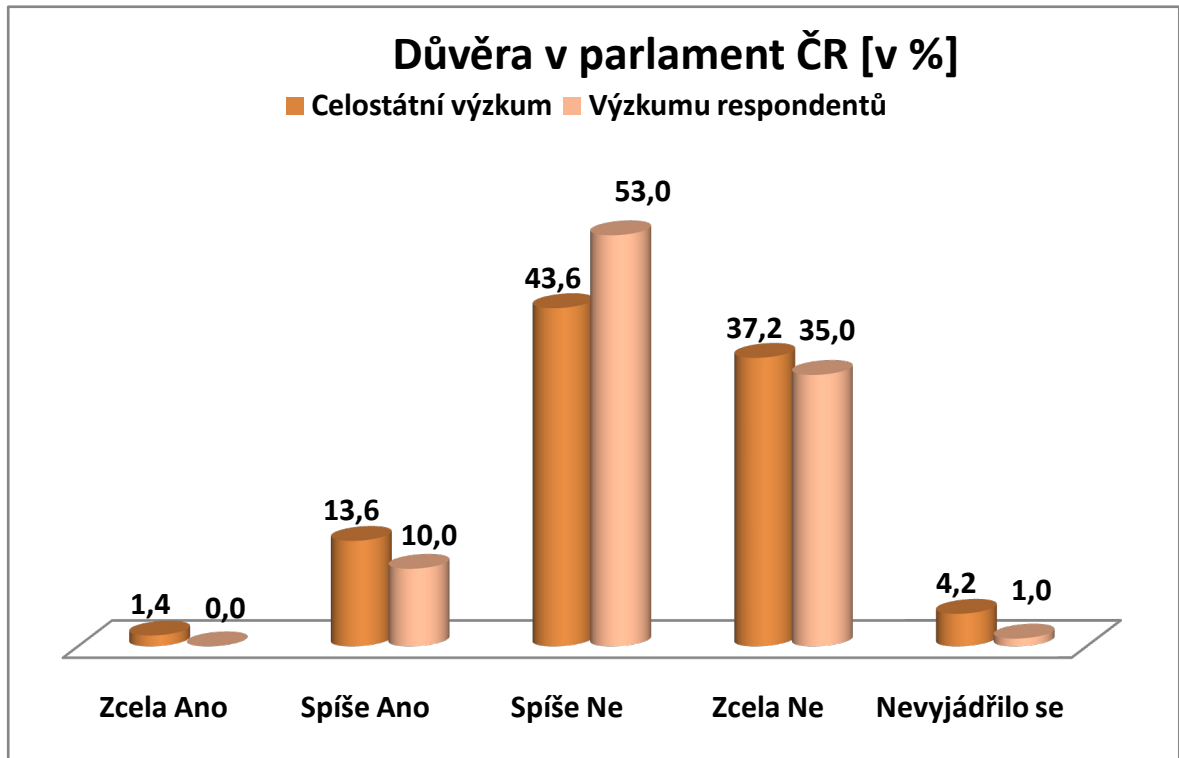
Shrnutí výsledku v otázce důvěry v parlament České republiky u studentů FaME.

- Nikdo z respondentů se nevyjádřil, že by zcela důvěřoval v parlament ČR. K obdobnému výsledku došli i při celostátním výzkumu. Zde se vyjádřilo pouze 1,4 % respondentů k absolutní důvěře v parlament ČR.
- Částečná důvěra v parlament ČR byla projevena u 10 % respondentů, což je o 3,6 % méně, než bylo zjištěno v celostátním výzkumu (13,6).
- Většina respondentů se vyjádřila v částečné nedůvěře parlamentu ČR. A to jak v celostátním výzkumu (43,6 %), tak v dotazníkovém šetření (53 %).
- Respondentů, kteří zcela nedůvěřují v parlament ČR, je prakticky shodně – 37,2 % u celostátního průzkumu a 35 % mezi studenty FaME.
- V celém vzorku respondentů se k důvěře parlamentu ČR nevyjádřilo 1 % osob.

Shrnu-li výsledek šetření, parlament je nejhůře hodnocenou institucí v celém výzkumu. 88 % studentů spíše nebo zcela nedůvěřuje v parlament České republiky a 80,8 % je část, která v celostátním výzkumu rovněž zcela nebo vůbec nedůvěřuje parlamentu.

Tento výsledek je zcela alarmující a vesměs platí to, co u vlády, tedy, že by měla nastoupit nová progresivnější generace z řad zastupitelské demokracie.

Na grafu 9 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření u studentů FaME.

Graf 9: Důvěra v parlament České republiky u studentů FaME [12]

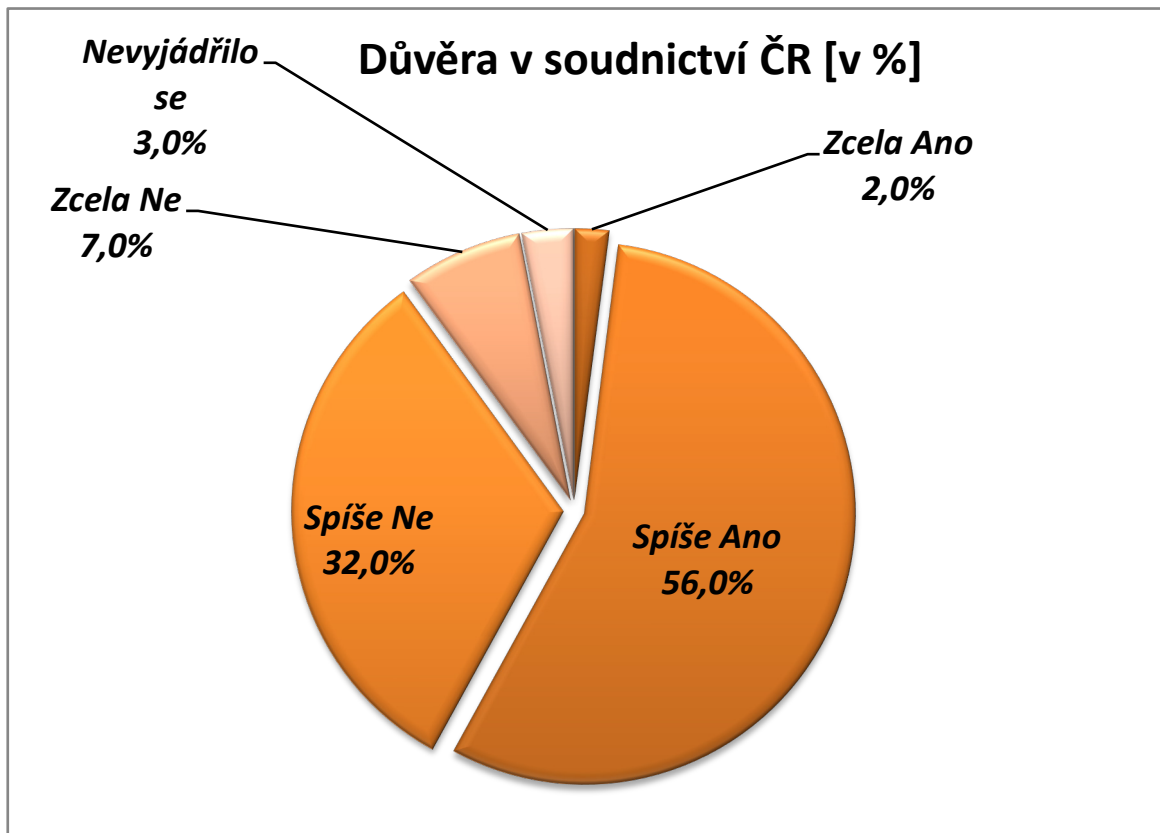
3.4.4 Důvěra v soudnictví České republiky u studentů FaME

Shrnutí výsledku v otázce důvěry v soudnictví České republiky u studentů FaME.

- Zcela důvěřuje v soudnictví České republiky pouze 2 % studentů.
- Částečnou důvěru v soudnictví České republiky projevilo 56 % studentů.
- Spíše nedůvěřuje v soudnictví České republiky 32 % studentů.
- Respondentů, kteří zcela nedůvěřují v soudnictví ČR, je 7 %
- V celém vzorku respondentů se k důvěře v soudnictví nevyjádřilo 3 % osob.

Shrnutí-li výsledek šetření, důvěra v soudnictví České republiky je spíše lehce nadprůměrná. Respondentů, kteří spíše nedůvěřují v soudnictví je 32 %, což není zanedbatelné číslo. K návrhům pro soudnictví, bych zmínil například větší transparentnost soudnictví a odvolatelnost všech soudců.

Na grafu 10 jsou zobrazeny výsledky výzkumu z dotazníkového šetření u studentů FaME.

Graf 10: Důvěra v soudnictví České republiky u studentů FaME [12]

3.4.5 Důvěra v místní samosprávy České republiky u studentů FaME

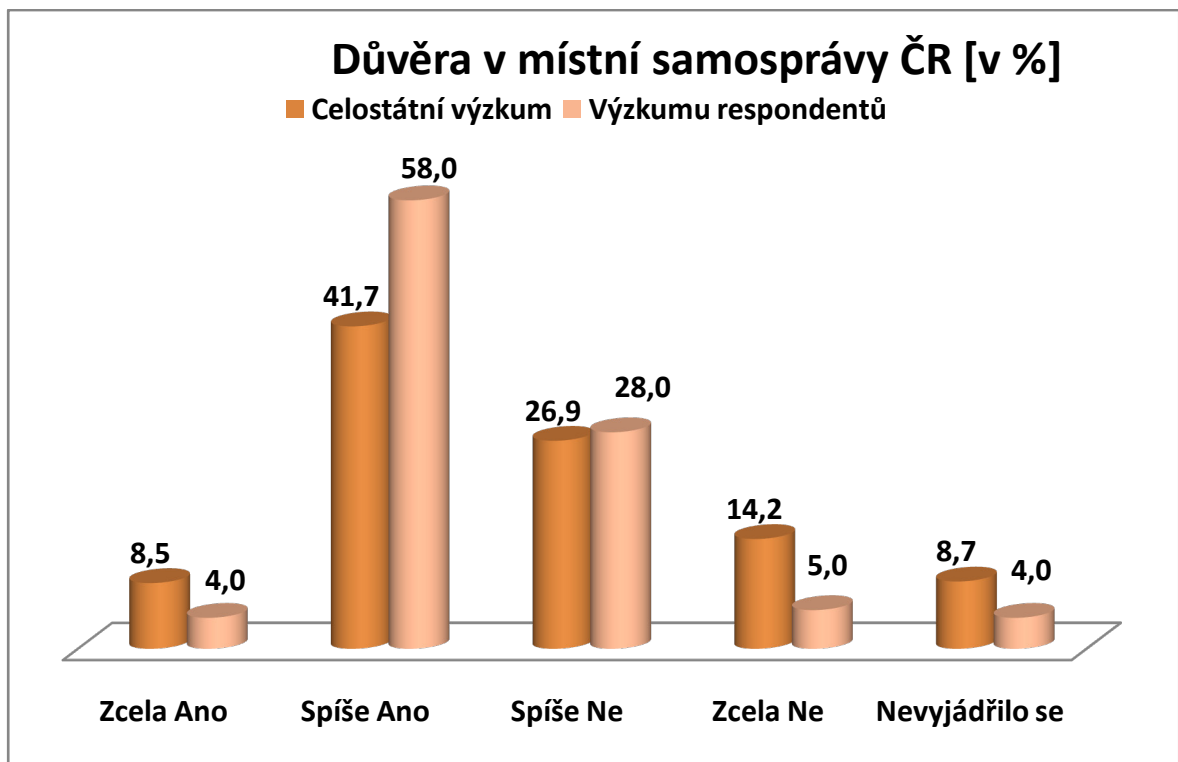
Shrnutí výsledku v otázce důvěry v místní samosprávy v České republice u studentů FaME.

- V celostátním výzkumu projevilo absolutní důvěru 8,5 % respondentů. V dotazníkovém šetření respondentů o 4,5 % méně
- Spíše důvěřuje v místní samosprávu České republiky nejvíce respondentů 58 % studentů a 41,7 % respondentů v celostátním výzkumu
- Spíše nedůvěřuje v místní samosprávu České republiky nejvíce respondentů 28 % studentů a 26,9 % respondentů v celostátním výzkumu.
- Zcela nedůvěřuje pouze 5 % studentů a 14,2 % respondentů v celostátním výzkumu.
- K otázce důvěry místní samosprávy se nevyjádřilo 4 % respondentů.

Shrnu-li šetření důvěry v místní samosprávy ČR, a porovnám, do jaké míry ji studenti považují za legitimní, jde spíše o nadprůměrnou důvěru zatím co v porovnání s celostátním výzkumem, kde je legitimita v rovnováze.

Byrokracie je bohužel znát a přílišné aféry s lobbováním také nepřidávají na zvýšení legitimacy v místní samosprávy České republiky. I přesto, jsou krajské a obecní úřady obecně lépe hodnoceny, než třeba vláda a parlament v České republice.

Na grafu 11 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření.

Graf 11: Důvěra v místní samosprávy České republiky u studentů FaME [12]

3.4.6 Důvěra v armádu České republiky u studentů FaME

Shrnutí výsledku v otázce důvěry v armádu České republiky u studentů FaME.

Absolutní důvěru vkládá do armády ČR 2 % respondentů dotazníkového šetření.

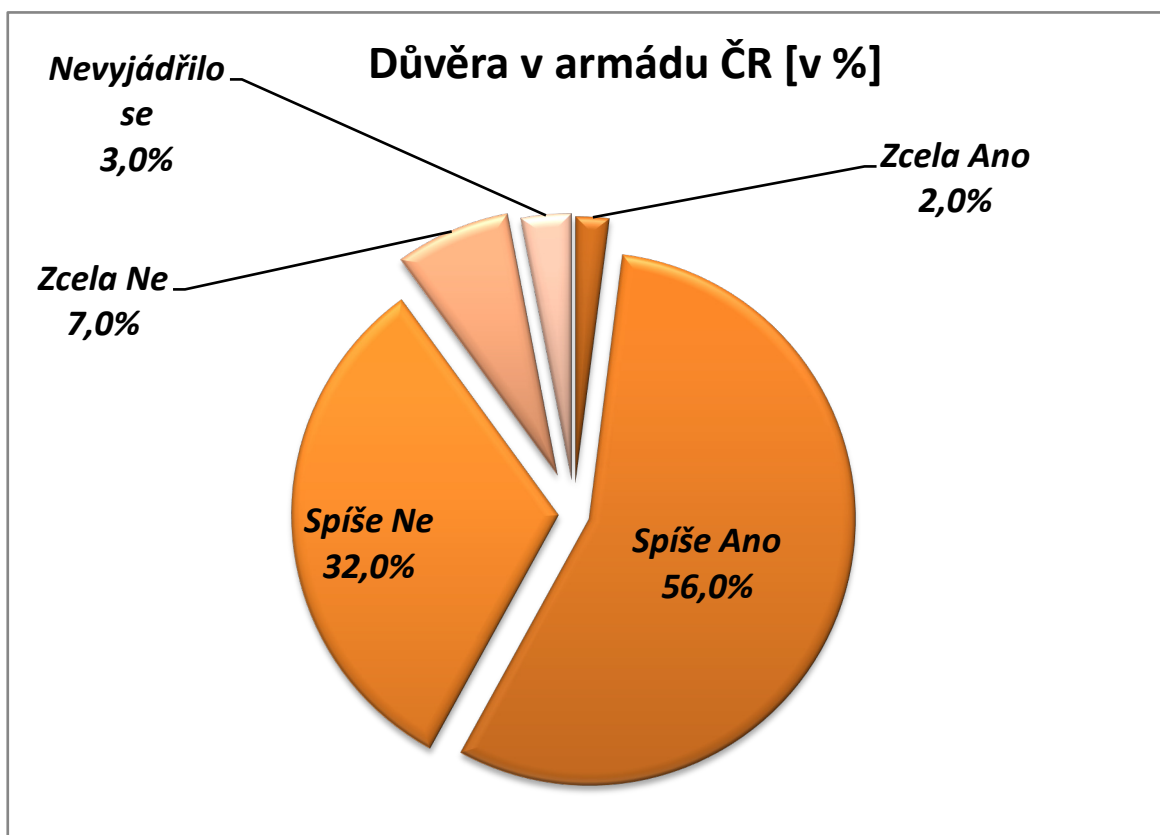
- Částečnou důvěru v armádě v ČR projevila většina respondentů - 56 %.
- Spíše ne, řeklo k důvěře v českou armádu 32 % studentů.

- Absolutní nedůvěru v armádu ČR projevilo pouze 4 % studentů.
- K důvěře české armády se odmítlo vyjádřit 3 % studentů.

Studentů, kteří zcela nebo alespoň částečně důvěřují v armádě České republiky je 58 %. Spíše nebo zcela nedůvěřuje armádě 39% studentů.

Armáda si tedy stojí v legitimitě stejně, jako místní samosprávy v ČR a je vnímána spíše pozitivněji.

Na grafu 12 jsou zobrazeny výsledky z provedeného dotazníkového šetření u studentů FaME.

Graf 12: Důvěra v armádu České republiky u studentů FaME [12]

3.5 Šetření úrovně legitimacy k ústavním orgánům České republiky u obyvatel města Zlína

3.5.1 Důvěra v prezidenta České republiky u obyvatel města Zlína

Shrnutí výsledku v otázce důvěry v prezidenta České republiky u obyvatel města Zlína.

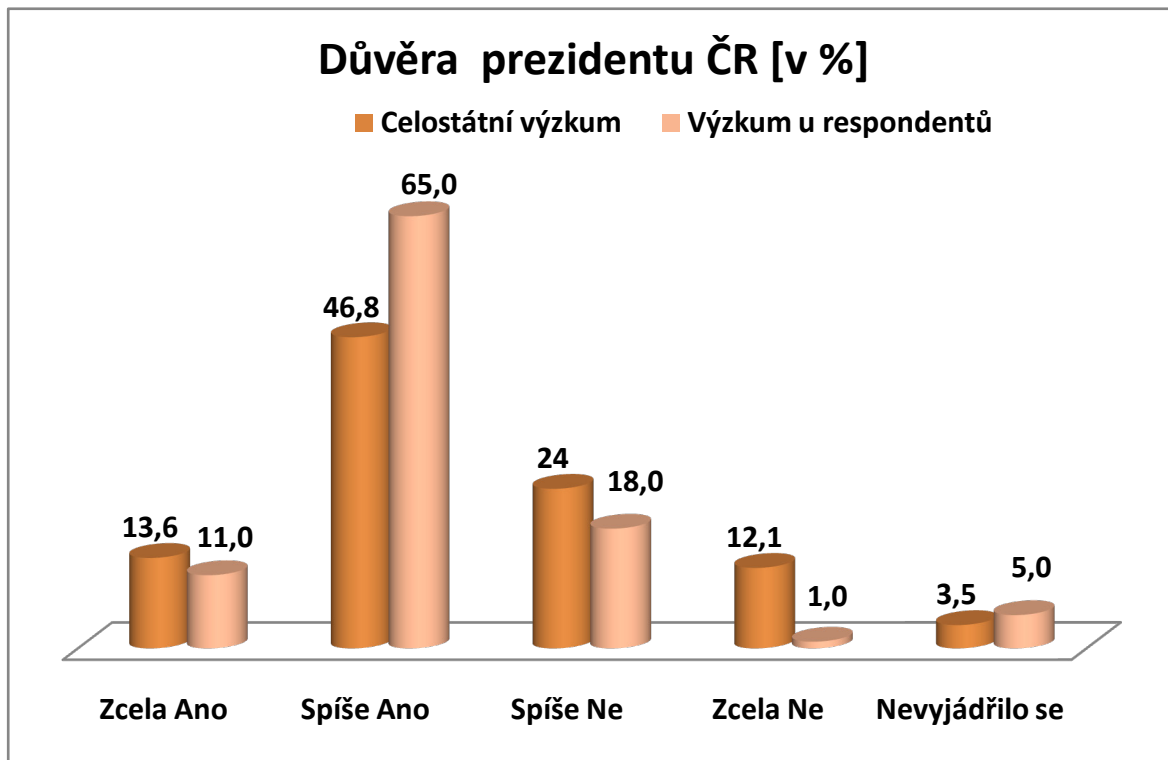
- Zcela důvěřuje v prezidenta ČR 11 % respondentů, což je o 2,6 % méně oproti celostátnímu výzkumu.
- Výrazný nárůst byl u respondentů při částečné důvěře v prezidenta ČR. Zde byl nárůst respondentů o 18,2 % oproti celostátnímu výzkumu.
- U respondentů, kteří v prezidentu ČR spíše nedůvěřují je pokles o 6 % oproti celostátnímu výzkumu.
- Respondentů, kteří zcela nedůvěřují v prezidenta ČR, je oproti celostátnímu výzkumu výrazně méně. Pouze 1 % zcela nedůvěřuje oproti 12,1 % z celostátního výzkumu. Rozdíl je o 3,9 %.
- V celém vzorku respondentů se k důvěře v prezidenta ČR nevyjádřilo 5 % respondentů.

Shrnu-li celkově důvěru v prezidenta ČR mezi obyvateli města Zlína, 76 % zcela nebo alespoň částečně důvěřuje a jen 19 % zčásti nebo zcela v prezidenta ČR nedůvěřuje.

Shrnu-li celkově důvěru v prezidenta ČR u celostátního výzkumu, 60,4 % zcela nebo alespoň částečně důvěřuje a jen 36,1 % zčásti nebo zcela v prezidenta ČR nedůvěřuje.

Prezident ČR je tedy většinou respondentů považován za důvěryhodného a tedy i legitimního.

Na grafu 13 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření u obyvatel města Zlína

Graf 13: Důvěra v prezidenta České republiky u obyvatel města Zlína [12]

3.5.2 Důvěra ve vládu České republiky u obyvatel města Zlína

Shrnutí výsledku v otázce důvěry ve vládu České republiky u obyvatel města Zlína.

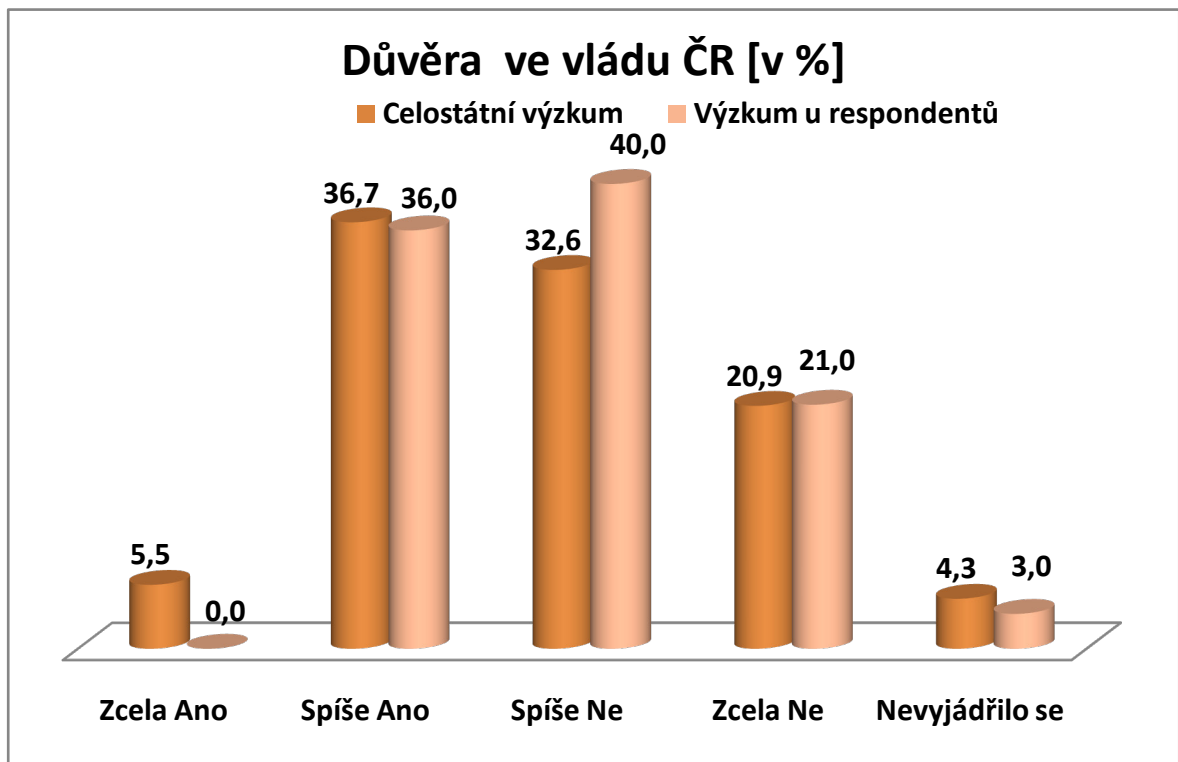
- Nikdo z respondentů se nevyjádřil, že by zcela důvěřoval ve vládu ČR. Nejinak je tomu i v celostátním výzkumu. Zde se vyjádřilo pouze 5,5 % respondentů k absolutní důvěře.
- Částečná důvěra ve vládu ČR byla projevna u 36 % respondentů, což je jen prakticky identické s celostátním výzkumem (36,7 %)
- 40 % respondentů se vyjádřila k částečné nedůvěře ve vládu ČR. V celostátním výzkumu jich bylo o 7,4 % méně – 32,6 %.
- Respondentů, kteří zcela nedůvěřují vládě ČR, je opět zcela shodně jako u celostátního výzkumu – 21 % u obyvatel města Zlína a 20,9 % u Celostátního průzkumu.

- V celém vzorku respondentů se k důvěře vládě ČR nevyjádřily 3 % osob.

Pokud sečtu respondenty, kteří spíše nebo zcela nedůvěřují vládě ČR, je jich 61 % což oproti celostátnímu výzkumu (53,5 %) je rozdíl 8,5 %.

K celkovému hodnocení názorů studentů k obyvatel ve vládu ČR musím konstatovat, že respondenti nedůvěřují ve vládu ČR a s porovnáním s celostátním výzkumem je rozdíl minimální. U obyvatel města Zlína je tedy vláda vnímána spíše negativně a nikterak výrazně se nerozhází s názorem celostátního výzkumu.

Na grafu 14 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření u obyvatel města Zlína

Graf 14: Důvěra ve vládu České republiky u obyvatel města Zlína [12]

3.5.3 Důvěra v parlament České republiky u obyvatel města Zlína

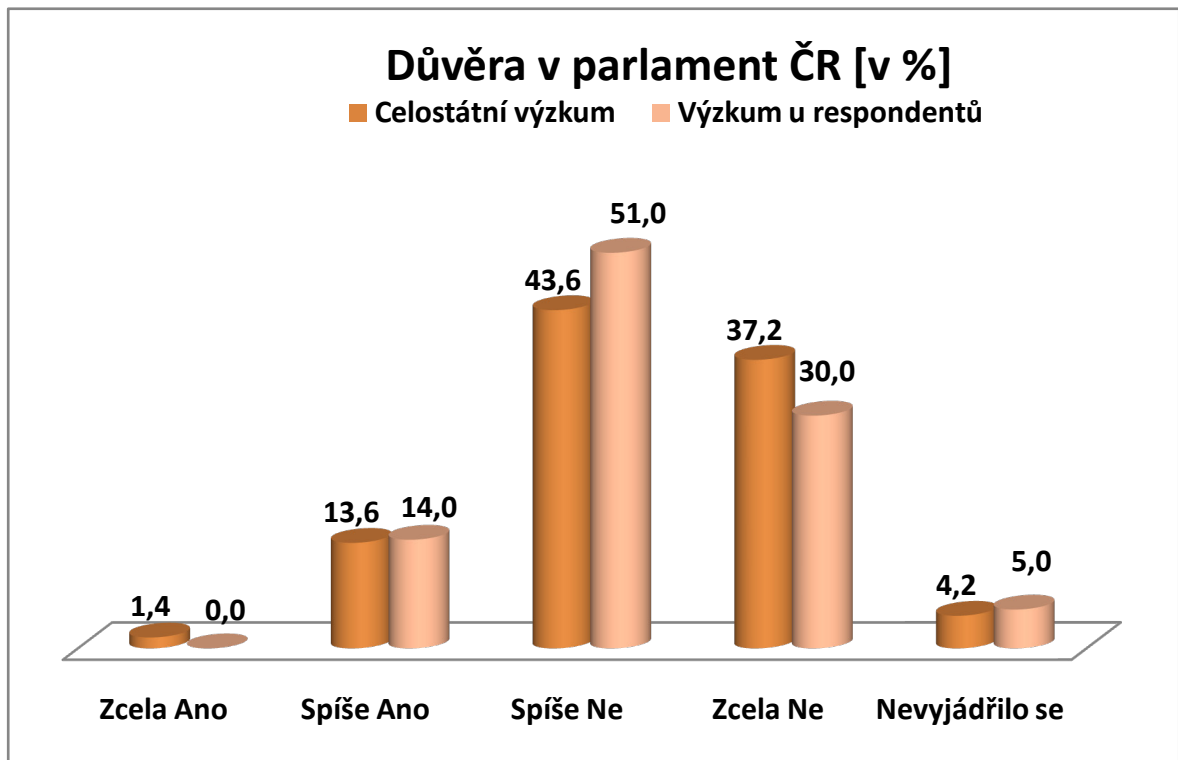
Shrnutí výsledku v otázce důvěry v parlament České republiky u obyvatel města Zlína.

- Nikdo z respondentů se nevyjádřil, že by zcela důvěřoval v parlament ČR. K obdobnému výsledku došli i při celostátním výzkumu. Zde se vyjádřilo pouze 1,4 % respondentů k absolutní důvěře v parlament ČR.
- Částečná důvěra v parlament ČR byla projevena u 14 % respondentů, což je o 0,4 % více, než bylo zjištěno v celostátním výzkumu (13,6).
- Většina respondentů se vyjádřila v částečné nedůvěře parlamentu ČR. A to jak v celostátním výzkumu (43,6 %), tak v dotazníkovém šetření (51 %).
- Respondentů, kteří zcela nedůvěřují v parlament ČR, je prakticky shodně – 37,2 % u celostátního průzkumu a 30 % mezi obyvateli města Zlína.
- V celém vzorku respondentů se k důvěře parlamentu ČR nevyjádřilo 5 % osob.

Shrnu-li výsledek šetření, parlament je nejhůře hodnocenou institucí v celém výzkumu. Jak studenti, tak obyvatelé spíše nebo zcela nedůvěřují v parlament České republiky a 80,8 % je část, která v celostátním výzkumu rovněž zcela nebo vůbec nedůvěřuje parlamentu.

Tento výsledek je zcela alarmující a vesměs platí to, co u vlády, tedy, že by měla nastoupit nová mladší progresivnější generace z řad zastupitelské demokracie.

Na grafu 15 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření u obyvatel města Zlína.

Graf 15: Důvěra v parlament České republiky u obyvatel města Zlína [12]

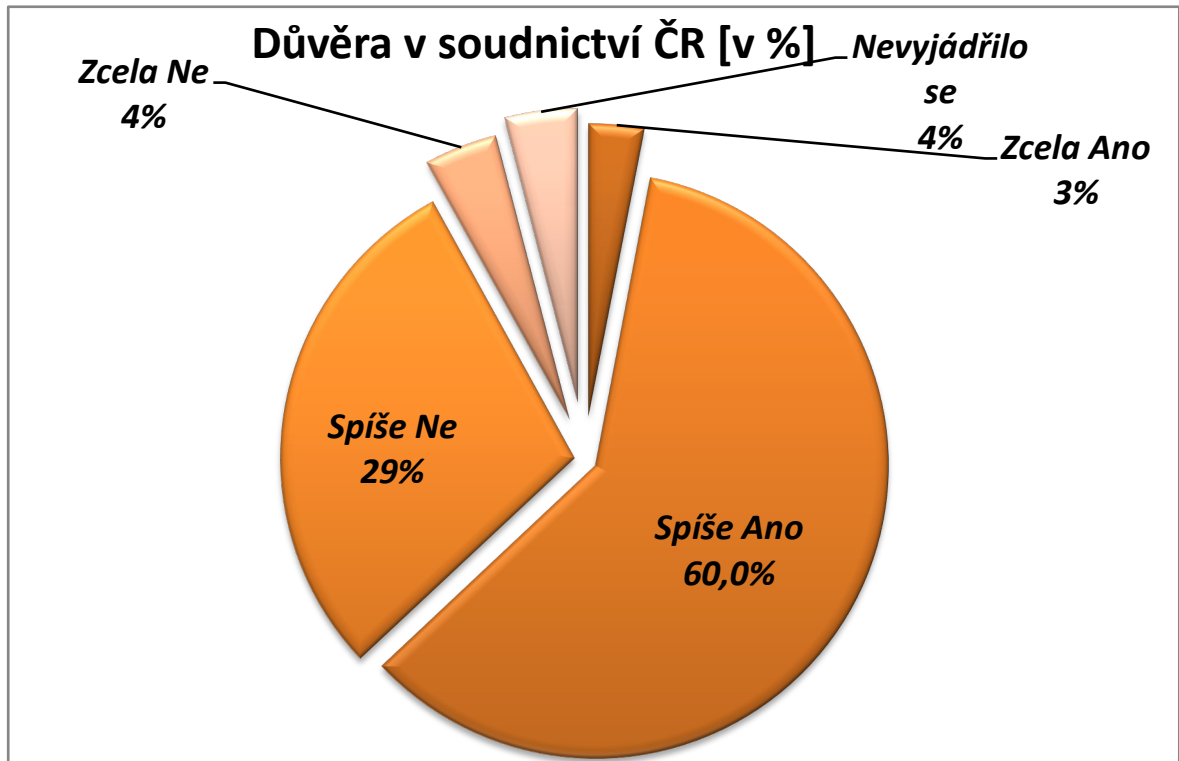
3.5.4 Důvěra v soudnictví České republiky u obyvatel města Zlína

Shrnutí výsledku v otázce důvěry v soudnictví České republiky u obyvatel města Zlína.

- Zcela důvěřuje v soudnictví České republiky pouze 3 % respondentů.
- Částečnou důvěru v soudnictví České republiky projevilo 60 % respondentů.
- Spíše nedůvěřuje v soudnictví České republiky 29 % respondentů.
- Respondentů, kteří zcela nedůvěřují v soudnictví ČR, je 4 %
- V celém vzorku respondentů se k důvěře v soudnictví nevyjádřilo 4 % osob.

Shrnu-li výsledek šetření, důvěra v soudnictví České republiky je opět spíše lehce nadprůměrná a v porovnání s názorem studentů FaME takřka totožná.

Na grafu 16 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření u studentů obyvatel města Zlína.

Graf 16: Důvěra v soudnictví České republiky u obyvatel města Zlína [12]

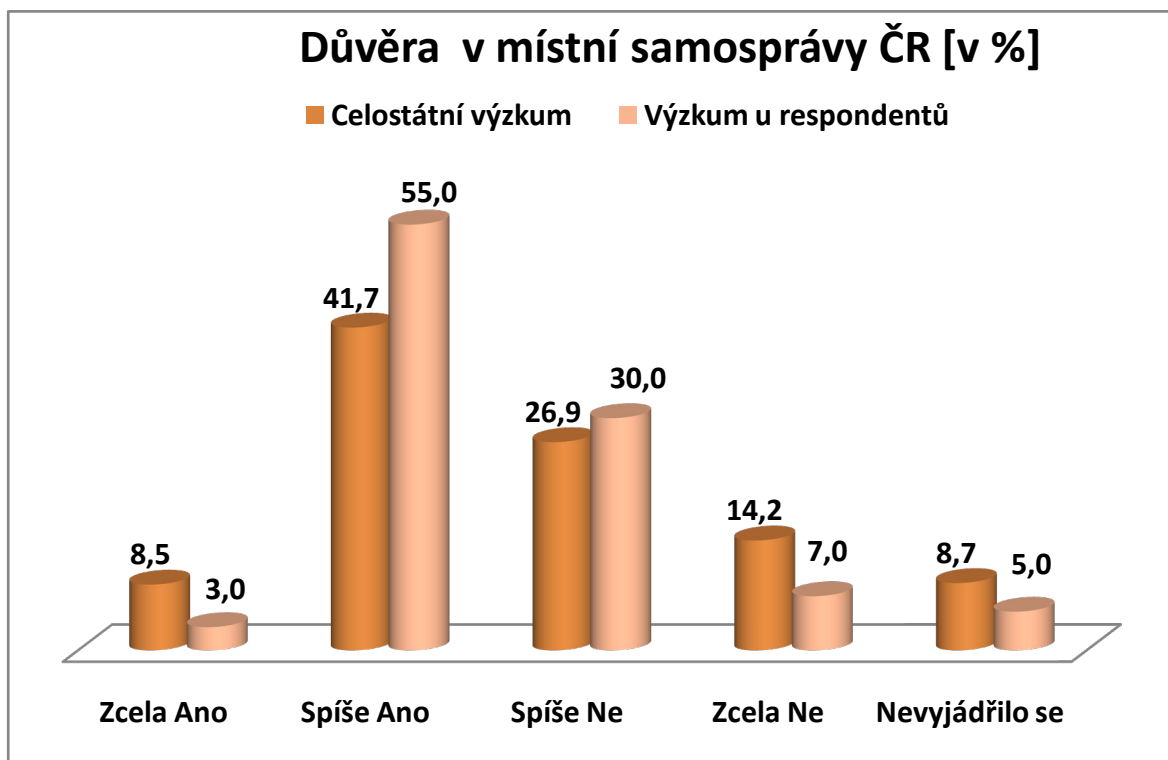
3.5.5 Důvěra v místní samosprávy České republiky u obyvatel města Zlína

Shrnutí výsledku v otázce důvěry v místní samosprávy v České republice u obyvatel města Zlína.

- V celostátním výzkumu projevilo absolutní důvěru 8,5 % respondentů. V dotazníkovém šetření respondentů o 5,5 % méně
- Spíše důvěřuje v místní samosprávu České republiky nejvíce respondentů 55 % studentů a 41,7 % respondentů v celostátním výzkumu
- Spíše nedůvěřuje v místní samosprávu České republiky nejvíce respondentů 30 % studentů a 26,9 % respondentů v celostátním výzkumu.
- Zcela nedůvěřuje pouze 7 % studentů a 14,2 % respondentů v celostátním výzkumu.
- K otázce důvěry místní samosprávy se nevyjádřilo 5 % respondentů.

Shrnu-li šetření důvěry v místní samosprávy ČR, a porovnáám, do jaké míry ji obyvatelé města Zlína považují za legitimní, jde spíše o nadprůměrnou důvěru zatím co v porovnání s celostátním výzkumem, kde je legitimita v rovnováze.

Na grafu 17 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření.

Graf 17: Důvěra v místní samosprávy České republiky u obyvatel města Zlína [12]

3.5.6 Důvěra v armádu České republiky u obyvatel města Zlína

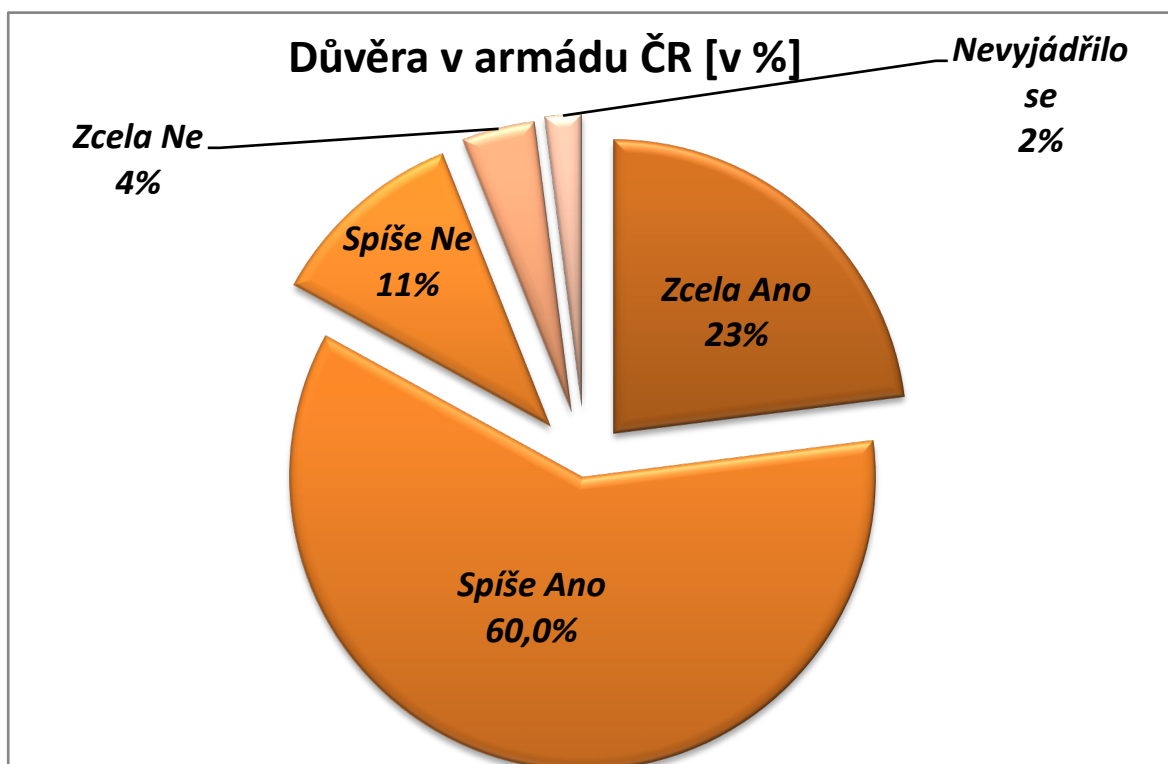
Shrnutí výsledku v otázce důvěry v armádu České republiky u studentů FaME.

- Absolutní důvěra vkládá do armády ČR 23 % respondentů dotazníkového šetření.
- Částečnou důvěru v armádě v ČR projevila většina respondentů - 60 %.
- Spíše ne, řeklo k důvěře v českou armádu 11 % respondentů.
- Absolutní nedůvěru v armádu ČR projevilo pouze 4 % respondentů.
- K důvěře české armády se odmítlo vyjádřit 2 % respondentů.

Respondenti mezi obyvateli Zlína zcela nebo spíše důvěřují v armádu České republiky v 83 %. Tady je oproti studentům výrazný rozdíl a je vidět, že Zlínské obyvatelstvo má v otázce legitimacy v armádě České republiky zcela jasno.

Armáda si stojí v otázce legitimacy u obyvatel Zlína nejlépe ze všech ústavních institucí.

Na grafu 18 jsou zobrazeny výsledky z provedeného dotazníkového šetření u obyvatel města Zlína.

Graf 18: Důvěra v armádu České republiky u obyvatel města Zlína [12]

3.6 Demokratický nebo nedemokratický přístup politického režimu v České republice

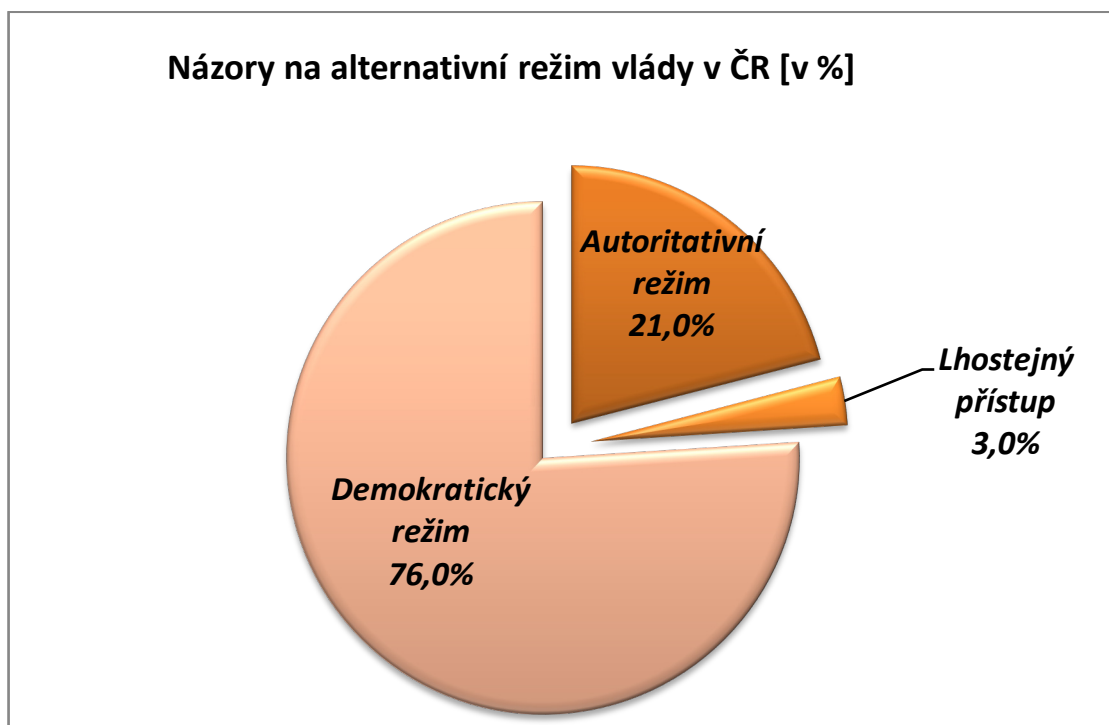
V předposlední otázce dotazníkového výzkumu jsem zjišťoval u studentů FaME a obyvatel města Zlína, pokud by bylo na jejich rozhodnutí, k jakému dalšímu vývoji v ČR by se přiklonili. Na výběr měli ze tří možností a to:

- Za určitých okolností může být autoritativní režim vládnutí lepší než demokratický
- Je vám zcela lhostejné, při Vašem postavení, zda je demokratický nebo nedemokratický režim vlády
- Demokracie je lepší, než jakýkoliv jiný způsob vlády

3.6.1 Demokratický nebo nedemokratický přístup politického režimu v České republice – názor studentů FaME

Z vyhodnocení vzešlo, že 76 % studentů se domnívá, že demokratický režim vlády je lepší, než jakýkoliv jiný způsob vlády. Lhostejný přístup projevilo 3 % respondentů. K autoritativnímu režimu vlády se přiklonilo 21 % respondentů.

Na grafu 19 jsou zobrazeny výsledky z dotazníkového výzkumu mezi studenty FaME.

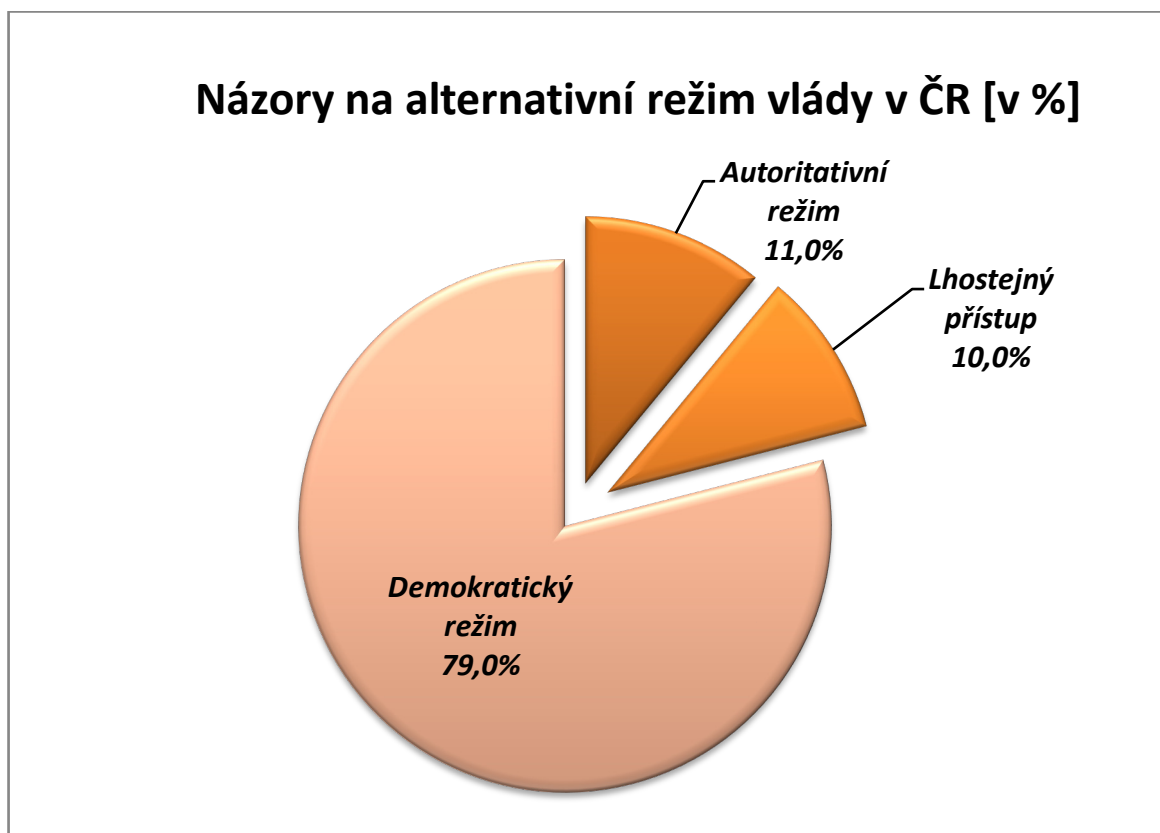

Graf 19: Názory na alternativní režim vlády v ČR – názor studentů FaME [12]

3.6.2 Demokratický nebo nedemokratický přístup politického režimu v České republice – názor obyvatel města Zlína

Z vyhodnocení vzešlo, že 79 % obyvatel Zlína se domnívá, že demokratický režim vlády je lepší, než jakýkoliv jiný způsob vlády. Lhostejný přístup projevilo 10 % respondentů. K autoritativnímu režimu vlády se přiklonilo 11 % respondentů.

Na grafu 20 jsou zobrazeny výsledky z dotazníkového výzkumu mezi respondenty.

Graf 20: Názory na alternativní režim vlády v ČR – názor obyvatel města Zlína [12]

4 ŠETŘENÍ PRÁVNÍ JISTOTY V ČESKÉ REPUBLICE

4.1 Postoje respondentů v otázkách právních jistot

V další části svého výzkumu jsem se zaměřil na otázky právních jistot. Cílem otázek je zjistit míru spokojenosti se životem v komparaci před rokem 1989 a nyní. Zda je lepší, horší nebo stejný. Dále respondenti odpovídali na otázku, vnímání svých právních jistot v komparaci před rokem 1989 a nyní. Vzhledem k nízkému věku studentů FaME, byl tento průzkum proveden pouze u vzorku obyvatel města Zlína.

4.1.1 Porovnání života dnes a před rokem 1989

U této otázky jsem u respondentů zjišťoval pohled na porovnání jejich života dnes a před rokem 1989 a to, zda jejich život je:

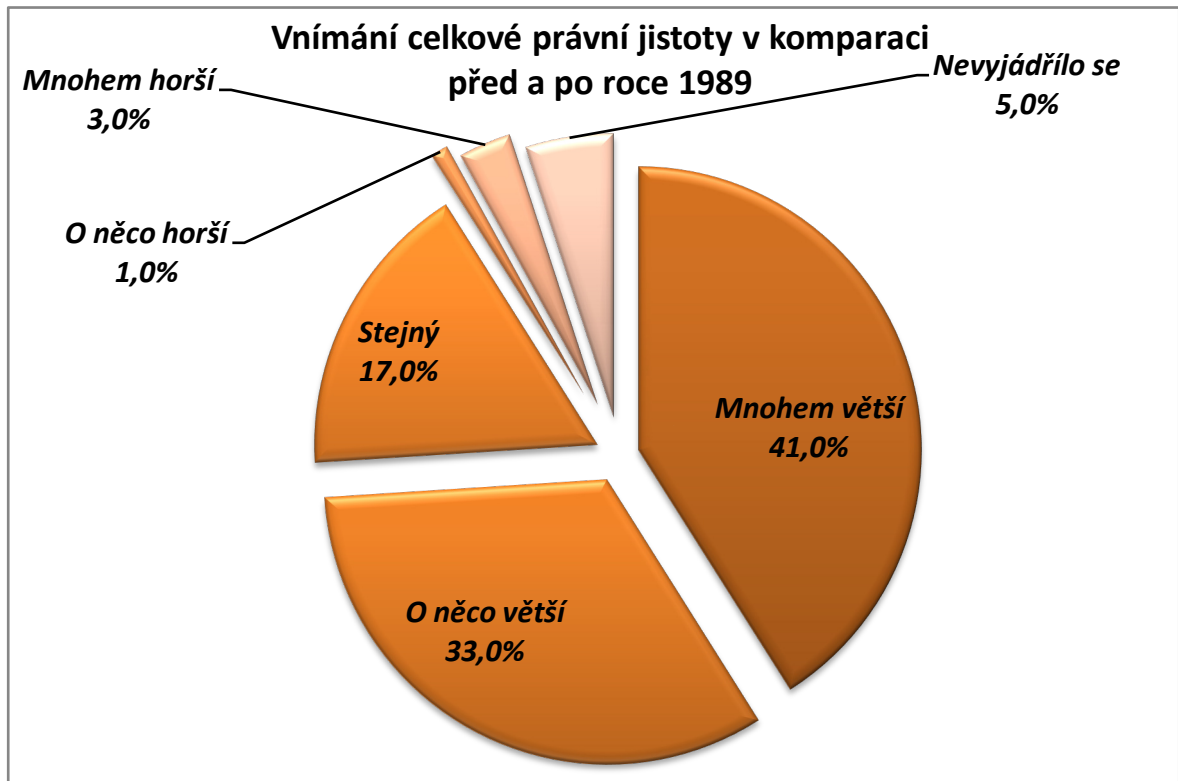
- Mnohem lepší dnes než před rokem 1989
- Pouze o něco lepší než život před rokem 1989
- Život dnes a před rokem 1989 je stejný
- Život dnes je o něco horší, než před rokem 1989
- Život dnes je mnohem horší, než pře rokem 1989

Výsledky šetření jsou:

- Mnohem lepší život vnímá v současné době než před rokem 1989 41, % respondentů v dotazníkovém šetření.
- Pouze o něco lepší život v současné době, než před rokem 1989, vnímá 33 % respondentů.
- Život v dnešní době a před rokem 1989 vnímá stejně 17 % respondentů dotazníkového šetření.
- Život v současnosti považuje o něco horší pouze 1 % respondentů.
- Za mnohem horší, svůj život považuje v současnosti oproti roku 1989 pouze 3 %.
- 5 % respondentů, nechtěli nebo nedokázali odpovědět.

Většina respondentů dotazníkového šetření (41 %) vnímá svůj život lépe, než před rokem 1989 a 33 % o něco lépe. Celkem 74 % obyvatel města Zlína hodnotí vývoj svého života kladně a přiklonili se tedy k tomu, že demokratický režim vlády, je pro ně lepší, než nedeokratický (komunistický).

Na grafu 21 jsou zobrazeny komparačně výsledky z celostátního výzkumu a z provedeného dotazníkového šetření.

Graf 21: Porovnání života dnes a před rokem 1989 u obyvatel města Zlína [12]

4.1.2 Porovnání právní jistoty dnes a před rokem 1989

U této otázky jsem u respondentů zjišťoval pohled na porovnání právních jistot jak je vnímají v současné době a jak je vnímali před rokem 1989. Dotazoval jsem se, zda:

- Jsou jejich právní jistoty mnohem větší, než před rokem 1989
- Jsou jejich právní jistoty pouze o něco větší než před rokem 1989
- Jsou jejich právní jistoty asi tak stejné, jako před rokem 1989
- Jsou jejich právní jistoty o něco horší, než před rokem 1989
- Jsou jejich právní jistoty mnohem horší, než před rokem 1989

Výsledkem výzkumu jsem zjistil, že:

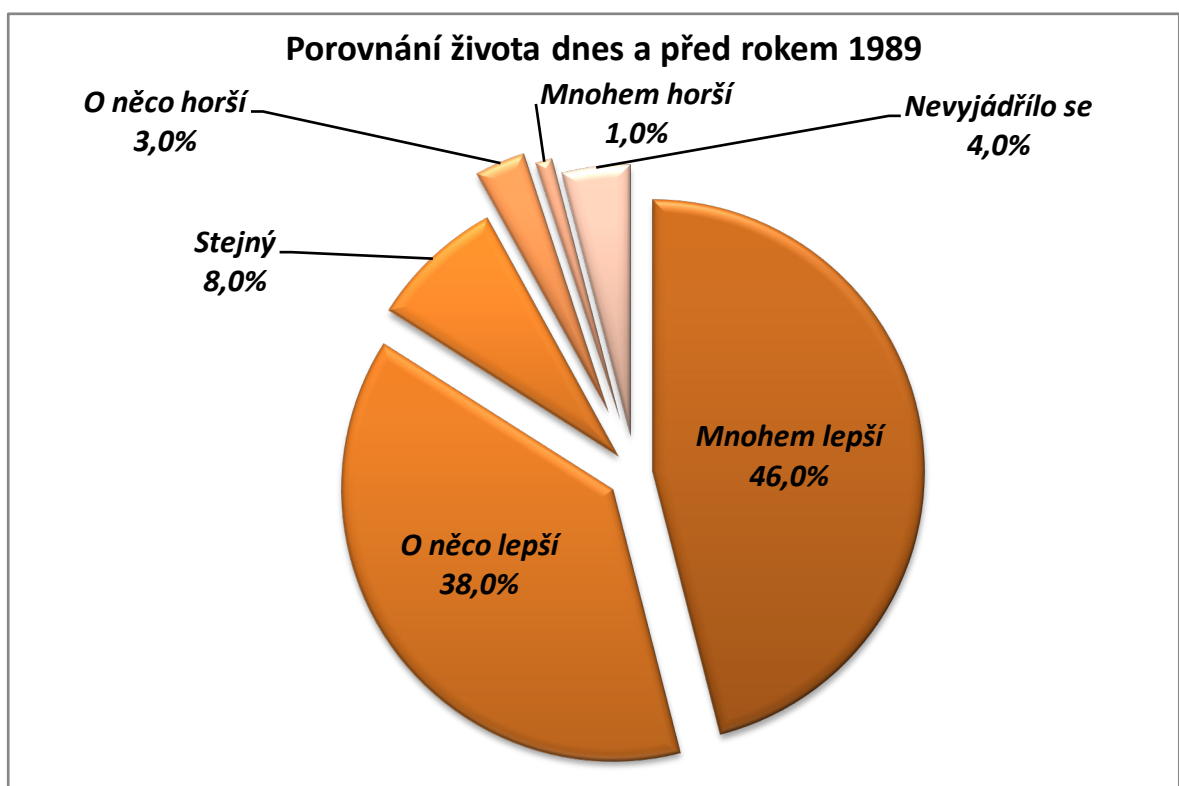
- 46 % respondentů odpovědělo, že jsou jejich právní jistoty mnohem větší, než před rokem 1989

- 38 % respondentů se přiklonilo k tomu, že jejich právní jistoty jsou o něco lepší ale ne mnohem lepší, než před rokem 1989.
- 8 % respondentů vnímá své právní jistoty asi tak stejně, jako před rokem 1989.
- O něco horší právní jistoty vnímá pouze 3 % respondentů
- Mnohem horší právní jistoty potom vnímá 1 % respondentů.
- 4 % respondentů, nechtěli nebo nedokázali odpovědět.

Většina respondentů dotazníkového šetření (46 %) vnímá své právní jistoty mnohem lépe nebo lépe než před rokem 1989. 38 % respondentů považuje své právní jistoty o něco lepší. Stejně nebo hůře než před rokem 1989 vnímá své právní jistoty 12 % respondentů

Výzkum tedy přinesl výsledek, že demokratický režim vnáší do našeho života větší právní jistotu.

Na grafu 22 jsou na koláčovém grafu, zobrazeny výsledky z dotazníkového výzkumu mezi respondenty.

Graf 22: Vnímání celkové právní jistoty v komparaci před a po roce 1989 [12]

4.1.3 Osobní setkání s nevhodným výkonem státní moci

V poslední otázce jsem u všech respondentů zkoumal, jejich osobní zkušenosti s výkonem státní moci vůči jejich osobě. Otázka zněla, zdali se respondent setkal v posledním období s nevhodným výkonem státní moci ke své osobě.

Lidé nejčastěji odpověděli, že se v poslední době s nevhodným výkonem státní moci k jejich osobě nesetkali. Přesto se někteří respondenti rozepsali o nepříjemných zkušenostech, které je v poslední době potkali a jež vnímali, jako nevhodný výkon státní moci vůči jejich osobě.

Názory respondentů jsem vložil do přílohy P1 této práce.

ZÁVĚR

V první kapitole teoretické části jsem rozebral základní informace o právním státě. Dále jsem se věnoval základním koncepcím Rule of Law a Rechtsstaat. V další části jsem se věnoval modelům právního státu. Vzhledem k tomu, že pro jakoukoliv státní koncepci jsou základním prvkem obyvatelé státu, rozebral jsem i v další části první kapitoly vztah, mezi právním státem a občanem a to včetně případů, do jaké míry občan sehrává svou zásadní roli ve fungování státu. Posuzování nuancí ve vztazích mezi občanem, státem a právem, jsem rozebral v další kapitole koncepty právního státu. V závěru první kapitoly teoretické části jsem se věnoval základním principům právního státu, kde jsem vymezil podrobně pojmy právní jistota a legitimita, které jsou základem pro prováděný výzkum v praktické části práce. Ve druhé kapitole teoretické části jsem rozebral demokratické a autoritářské formy vlád. Vysvětlil jsem zde, proč a jak fungují autoritářské režimy, proč měly v dřívějších dobách úspěch a také se budu podrobně věnovat pojmu demokracie, který je v této práci stěžejní, protože v otázkách právních jistot jsem hledal odpovědi, zda je demokratický systém vlády lepší, než nedemokratický a co si mysleli respondenti o alternativách.

Při výzkumu v otázkách legitimacy v ústavní instituce je mezi studenty FaME důvěra v prezidenta České republiky 69%, což je o 7 % méně než u obyvatel města Zlína (76 %). U obou skupin respondentů je větší důvěra v prezidenta České republiky, než ukázal celostátní výzkum (60,4 %). Při výzkumu jsem tedy došel k závěru, že důvěra v prezidenta České republiky je u respondentů vyšší, než ukazuje celostátní výzkum. I tak má prezident ve všech výzkumech přes 60% důvěru, z čehož plyne, že s prezidentem je většina obyvatel spokojena a spíše mu důvěřuje, což utvrzuje celostátní srovnání.

Studenti FaME projeví nedůvěru ve vládu České republiky v 81 % případů, což je výrazně víc, než jak se k nedůvěře vyjádřili obyvatelé města Zlína (61 %). Celostátní výzkum ukázal, že více než polovina respondentů nedůvěřuje ve vládu ČR (53,5 %). Tato situace je dána tím, že studenti si uvědomují, na rozdíl od starší generace, potřebu nástupu progresivnějších stran, s novým přístupem a novými vhledy do současného politického, ale i mezinárodního dění. Při komentářích k tomuto problému se spousta respondentů shodovala na tom, že současnou vládu je třeba omladit novými přístupy a myšlenkami.

Shrnou-li výsledek šetření důvěry v parlament České republiky, je nejhůře hodnocenou institucí v celém výzkumu. Jak studenti, tak obyvatelé Zlína spíše nebo zcela nedůvěřují

v parlament České republiky a přes 80 % respondentů si myslí totéž v celostátním výzkumu. Zatím co u vlády se respondenti z řad studentů a obyvatel Zlína značně neshodovali k nedůvěře k vládě České republiky, v nedůvěře k parlamentu České republiky se už shodují a je potřeba, aby zastupitelská část byla obnovena novějšími stranami. Pro dosažení výraznějších změn je třeba uvést, že lidé by měli chodit více k volbám, protože kdo nechodí k volbám, podporuje tím nelegitimní vývoj ústavních institucí v České republice.

Důvěra v soudnictví České republiky se u obou skupin respondentů ukázala jako spíše důvěryhodná (u obou skupin kolem 60 %). K návrhům pro soudnictví bych zmínil například větší transparentnost soudnictví a odvolatelnost všech soudců. Tím by se důvěra v soudnictví v České republice mohla zvýšit.

Byrokracie je bohužel znát a přílišné aféry s lobbováním také nepřidávají na zvýšení legitimacy v místní samosprávy v České republice. I přesto, jsou krajské a obecní úřady celkově u všech skupin respondentů lépe hodnoceny, než třeba vláda a parlament v České republice. Ve vyšší legitimitě k místním samosprávám se studenti i obyvatelé Zlína shodují.

Respondenti mezi obyvateli Zlína zcela nebo spíše důvěřují v armádu České republiky v 83 %. Tady je oproti studentům výrazný rozdíl a je vidět, že Zlínské obyvatelstvo má v otázce legitimacy v armádě České republiky zcela jasno. Studentů, kteří zcela nebo alespoň částečně důvěřují v armádu České republiky, je 58 %. Tento názorový skok může být zapříčiněn tím, že starší generace měla brannou povinnost, což se u studentské generace zrušilo a z toho plyne, že generace studentů nemá přehled o systému a kvalitách české armády. Spíše nebo zcela nedůvěřuje armádě 39% studentů.

Většina respondentů z řad obyvatel města Zlína potvrdila, že vnímá svůj život mnohem lépe, než před rokem 1989. Celkem 74 % obyvatel města Zlína hodnotí vývoj svého života kladně a přiklonili se tedy k tomu, že demokratický režim vlády je pro ně lepší, než nedeokratický (komunistický). Stejný výsledek potvrdili respondenti při hodnocení právních jistot v porovnání se současností a před rokem 1989.

V otázkách na alternativní režim vlády v České republice dospěl výzkum u studentů FaME k výsledku, že 76 % z nich se přiklání k demokratickému režimu vlády. Lhostejný přístup projevilo 3 % studentů a k autoritativnímu režimu vlády se přiklonilo 21 % studentů. Z vyhodnocení u obyvatel Zlína vzešlo, že 79 % z nich se domnívá, že demokratický režim vlády je lepší, než jakýkoliv jiný způsob vlády. Lhostejný přístup projevilo 10 % respondentů. K autoritativnímu režimu vlády se přiklonilo 11 % respondentů.

Závěrem bych chtěl shrnout nejdůležitější poznatky z výzkumu a to, že prezidenta České republiky považují studenti i občané města Zlína za vysoce legitimního, což potvrdilo i porovnání s celostátním výzkumem. Vláda České republiky je studenty považována za nelegitimní oproti výzkumu u obyvatel Zlína a celostátnímu názoru, kde jsou názory důvěry ve vládu spíše umírněné. Rozhodně je vidět výrazná nesourodost s mladší generací. Parlament České republiky nepovažuje za legitimní většina respondentů ve všech výzkumech. Zde je situace na pováženou. Důvěra v soudnictví České republiky je u obou skupin respondentů shodná a považují ji za nadprůměrně důvěryhodnou instituci. Stejně obě skupiny hodnotí důvěru v místní samosprávy České republiky. Obyvatelé Zlína hodnotí vývoj svého života kladně a přiklonili se tedy k tomu, že demokratický režim vlády je pro ně lepší, než nedemokratický (komunistický). Toto tvrzení potvrdil rovněž výsledek výzkumu, který ukázal, že demokratický režim vnáší do našeho života větší právní jistotu, což potvrdilo více než 75 % respondentů názorem, že demokratický režim vládnutí je lepší, než jakýkoliv jiný způsob vlády.

Provedený výzkum ukázal, jak si stojí jednotlivé ústavní instituce České republiky z hlediska důvěry u dvou rozdílných skupin respondentů tj. u studentů FaME a obyvatel města Zlína. V březnu roku 2009 naši představitelé zastupitelské demokracie, v období, kdy Česká republika stála v předsednictví Evropské unie, vyslovili nedůvěru tehdejší vládě a zapříčinili tak České republice „ostudu“ mezinárodní úrovně. Chtěl jsem poukázat na současný stav legitimacy v ústavní instituce ČR, zda jsou lidé spokojeni se současným stavem tj. rok po pádu vlády. U respondentů města Zlína jsem zjistil, jak po 20 letech od pádu komunismu vnímají ve svých právních jistotách a na kvalitě života uvnitř státu transformaci nedemokratického systému na systém demokratický. Závěrem jsem chtěl výzkumem potvrdit sourodý názor dvou kategoricky rozdílných skupin na demokracii, jako nejlepší politický model vlády.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- [1] BALÍK, S. HLOUŠEK, V. HOLZER, J. ŠEDO, J. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 180 s. ISBN 80-210-33027-X.
- [2] BÍLÝ, J. L. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde Praha, 2003. s. 11-17. ISBN 80-7201-429-3.
- [3] BLAHOŽ, J. Právní stát a právněsociologický výzkum, *Právník*. 1990, č.10, s.882-893.
- [4] BRÖSTL, A. *Právny štát*. Košice: Medes, 1995, s. 12-13, 18-19. ISBN 80-967499-0-0.
- [5] ČERMÁK, V. *Otázka demokracie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1992. 224 s. ISBN 80-200-0379-7.
- [6] DAHL, R. *Demokracie a její kritici*. Praha: Victoria publishing, 1989, s. 80. ISBN 80-85605-81-3.
- [7] HARVÁNEK J. a kol. *Teorie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. s. 96, 123-124. ISBN 80-210-1791-0.
- [8] MADAR Z. a kol. *Slovník českého práva*. 3. vyd. Praha: Linde, 2002. s. 142, 294-296, 1104, 1111, 1462-1469. ISBN 80-7201-377-7.

Elektronické zdroje

- [9] VEČEŘA, M. a kol. *Základy teorie práva*. [CD-ROM] Brno: Právnícká fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, 2004 [cit. 2010-04-01].
- [10] KUNŠTÁT, D. Naše společnost: Demokracie mezi totalitarismem a autoritářstvím. *Sociologický ústav AV ČR - Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 2006, č. 1 [cit. 2010-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100056s_kunstat-demokracie.pdf>.

- [11] *Sociologický ústav Akademie věd ČR 2009. Naše společnost 2009 – říjen* [počítačový soubor]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR (SOU) [producent]. Sociologický datový archiv - Sociologický ústav Akademie věd ČR [archiv]. SDA - V0910 [online]. [cit. 2010-03-31]. Dostupný z WWW: <<http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>>.

Ostatní zdroje

- [12] vlastní zpracování

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1: Struktura studentů FaME dle pohlaví [12]</i>	48
<i>Graf 2: Struktura studentů FaME dle studovaných programů [12]</i>	49
<i>Graf 3: Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle pohlaví [12]</i>	49
<i>Graf 4: Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle věku [12]</i>	50
<i>Graf 5: Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle vzdělání [12]</i>	51
<i>Graf 6: Struktura respondentů mezi obyvateli města Zlína dle zaměstnání [12]</i>	52
<i>Graf 7: Důvěra v prezidenta České republiky u studentů FaME [12]</i>	54
<i>Graf 8: Důvěra ve vládu České republiky u studentů FaME [12]</i>	55
<i>Graf 9: Důvěra v parlament České republiky u studentů FaME [12]</i>	57
<i>Graf 10: Důvěra v soudnictví České republiky u studentů FaME [12]</i>	58
<i>Graf 11: Důvěra v místní samosprávy České republiky u studentů FaME [12]</i>	59
<i>Graf 12: Důvěra v armádu České republiky u studentů FaME [12]</i>	60
<i>Graf 13: Důvěra v prezidenta České republiky u obyvatel města Zlína [12]</i>	62
<i>Graf 14: Důvěra ve vládu České republiky u obyvatel města Zlína [12]</i>	63
<i>Graf 15: Důvěra v parlament České republiky u obyvatel města Zlína [12]</i>	65
<i>Graf 16: Důvěra v soudnictví České republiky u obyvatel města Zlína [12]</i>	66
<i>Graf 17: Důvěra v místní samosprávy České republiky u obyvatel města Zlína [12]</i>	67
<i>Graf 18: Důvěra v armádu České republiky u obyvatel města Zlína [12]</i>	68
<i>Graf 19: Názory na alternativní režim vlády v ČR – názor studentů FaME [12]</i>	69
<i>Graf 20: Názory na alternativní režim vlády v ČR – názor obyvatel města Zlína [12]</i>	70
<i>Graf 21: Porovnání života dnes a před rokem 1989 u obyvatel města Zlína [12]</i>	72
<i>Graf 22: Vnímání celkové právní jistoty v komparaci před a po roce 1989 [12]</i>	73

SEZNAM PŘÍLOH

P1 Výpis názorů respondentů dotazníkového šetření na nevhodný výkon státní moci vůči jejich osobě

PŘÍLOHA P I: VÝPIS NÁZORŮ RESPONDENTŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ NA NEVHODNÝ VÝKON STÁTNÍ MOCI VŮČI JEJICH OSOBĚ

- „Ano, setkala. Například v soudním řízení ve věci alimentů. Místo toho, aby soud hájil zájmy dětí a nezletilých, tak jim raději pokládá otázky typu – proč studujete, když na to nemáte? ... a v podstatě dělá vše možné a nemožné, aby ještě víc snížil už tak směšné měsíční alimenty (např. 1 000,-), v horším případě alimenty zcela zruší, protože „chudáček“ tatínek, pan podnikatel na to nemá...“
- „Co se úplatků týče, raději se nevyjadřuji.“
- "ANO – nesmyslné právní předpisy na úřadu práce - člověk se stará, aby měl co do pusu, když nemá nárok na podporu a pak ho vyhodí za nedodržení 8 dnů přiznání brigády, aby si platil S a Z pojištění jako z čeho?"
- „Na sociálním úřadě, kde pracovnice zcela upřednostňují práva matky na úkor otce, aniž by se zajímaly, na čí straně je pravda.“
- ANO, nesprávné rozhodnutí soudu, neoprávněná exekuce + zastavení nemovitosti kvůli směšnému dluhu
- „Na městském úřadě „ztrácela“ důkazní dokumenty (originály) v případě mého sporu s jiným občanem (její známý), po ohlášení a kontrole vedoucím odboru se všechny dokumenty „zázračně“ objevily.“
- „Neustále se měnící podmínky pro podnikání, které nám dávají nemožnost nastavení jednoznačných a neměnných pravidel způsobují, že máme nejistou budoucnost v setrvání“
- „Veškeré politické dění si беру osobně a považuji ho za naprosto nevhodný a urážlivý nejen ke mně, ale ke všem občanům státu, k zahraničí a ke všem symbolům

státu a jeho správného a demokratického vedení... (kromě vlády pana Fischera, který byl jedinou správnou volbou za posledních roky...)"

- „Při řešení pojistného plnění jsem byl znevýhodněn při postupu policie, která se řídí zákonem při stanovení ceny a amortizace (neoprávněný odhad) v přímém rozporu s pojistnými podmínkami pojišťovny (též se řídí zákonem o pojišťovnictví). Takže je zákon proti zákonu a klient je dvakrát amortizován!“
- „Nedodržování stanovených lhůt ve správním řízení.“
- „Špatné osobní zkušenosti s fungováním soudů a státních institucí a samosprávy.“
- „Ano, neprůhledná činnost soudní moci.“